శ్రీమహావిష్ణవేనమః శ్రీవిఖనసమునిగురవేనమః.

సజ్జనసంభవము

(ఆంధ్రానువాదము)

శ్రీనారాయణతనయం, భృగ్వత్రిమరీచికశ్యపైస్సుతవంతమ్ ।
దివ్యాఖ్యయాచ, యోగప్రభయాగృహిణం, నమామి శ్రీవిఖనమ్॥

శ్రీకాళయుక్తి శ్రావణి భృగువాసరము

(18—8—1978) విఖనసజయంతి

శ్రీమహావిష్ణవేనమః   శ్రీవిఖనసమునిగురవేనమః.

సజ్జనసంభవము

(శ్రీవేంకటనాథ వేదాంతదేశికుల సంస్కృతగ్రంథమునకు-
ఆంధ్రానువాదము)

-: అనువాదకులు :-

అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు

ఎం. ఏ., (సం.) ఎం. ఏ., (తె,) బి. ఇడి.,
శ్రీ వై. ఎన్. కాలేజి, నరసాపురము (ప. గో. జిల్లా.)

-: ప్రకాశకులు :-

శ్రీమాన్, సుదర్శనం శేషాచార్యులు & సోదరులు
మత్స్యపురి, (ప. గో. జిల్లా.)

తమ మాతాపితరులు - లక్ష్మీనరసమాంబాకృష్ణమాచార్యుల
యొక్క-యు,
మేనమామలు- శ్రీనివాసుల రామశేషాచార్యులవారియొక్క-యు
సంస్మరణార్థము.

అంకితము

" వైయాకరణపంచానన, విద్వత్కవిసార్వభౌమ, ఆగమ
వాచస్పతి, వైఖానసాగమరత్నాకర, ఆగమచక్రి
వర్తి, ఆగమాచార్య, మహామహోపాధ్యాయ "
బిరుదాంకితులును, భారతరాష్ట్రపతి
సమ్మానితులును, తిరుమలనిల
యులును, కీ. శే. శ్రీమాన్,
రొంపిచర్లభట్టర్ శ్రీపార్థసారథి
భట్టాచార్యుల (అకులమన్నాడు) వారి
దివ్యశ్రీపాదపద్మములకు.

ప్రథమముద్రణము - 500 ప్రతులు

అమూల్యము.

సీతారామప్రెస్, నరసాపురం - ప. గో. జిల్లా.

కృతిపతి

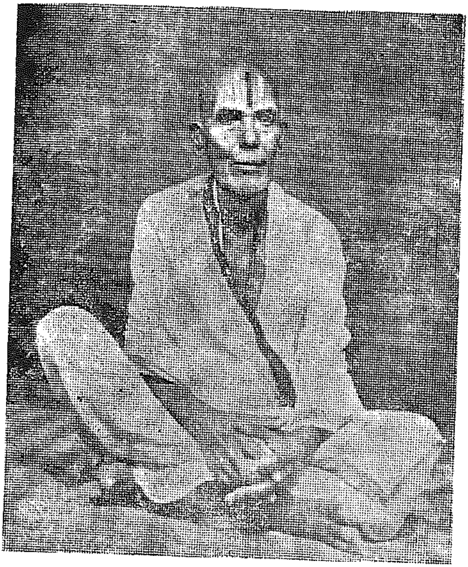

శ్రీమాన్, రొంపిచర్ల భట్టర్ పార్థసారథిభట్టాచార్యులవారు

జననము : 8—9—1895

పరమపదగమనము : 31—3—1978

శ్రీ విఖనసగురవే నమః

అభినందనము

— దేశిక ప్రశంస —

శా॥ శ్రీరామానుజతేజినీగళితసుశ్రీభాష్యహృత్కైరవి
స్ఫారద్వృత్తిరపప్రధానపరతత్త్వప్రాపణోదాత్తభా
వారాధంబగు తద్విశిష్టతను సంవర్ధించు, గీర్వాణవా
క్సారున్, "వేంకటనాథదేశికుఁ", గవీశానున్ ప్రశంసించెదన్॥

ఆ॥వె॥ సంస్కృతమునందుఁ "సజ్జనసంభవ" గ్రంథరచనఁ జేసి, గౌరవంబు
విస్తృతించుకొన్న, "వేంకటనాథవేదాంతదేశికార్యు" నభినుతింతు॥

— ఆంధ్రీకర్త —

శ్లో॥ శ్రీమద్వైఖానసశ్రీవిలసితమతసంస్కారసత్సంప్రదాయ
ప్రస్తారైకైకదీక్షప్రతిహతధిషణాప్రాభవం, స్నిగ్ధభావం ।
"ఆత్తిల్యా"ఖ్యాన్వవాయాబ్ధ్యుదయకరవిధానజ్ఞ "గోపాలకృష్ణా"
చార్యం, సత్కావ్యకర్తార, మమరగురుతుల్యం, సదా భావయామి॥

చం॥ వరసగతిన్ దదీయకృతి "సజ్జనసంభవ" సత్ప్రబంధమం
దరకు, సుబోధకంబగు విధానమునన్ దెనిఁగించినేర్పు, శ్రీ
హరికృప మోక్షలబ్ధిఁగనునట్టి తెరంగు నెఱుంగఁబల్కు నీ
పరహితకాంక్షి, కంజలిఁబట్టెద, "సత్తిలి" వంశమౌళికిన్॥

— ప్రకాశకులు —

శ్లో॥ శ్రీవైఖానససంఘీయాభ్యుత్థానౌత్సుక్యతత్పరాన్।
ఈదృక్స్వమతసిద్ధాంతసద్గ్రంథౌఘప్రకాశకాన్॥

శ్లో॥ "సుదర్శనా"న్వవాయాన్, "శ్రీ శేషాచార్య" "సహోదరాన్"।
సప్తాద్రినిలయః, శ్రీ వాసోఽవ్యాత్కృపయా చిరమ్॥

గీ॥ తలఁచిన తలంపువిది, పరిదర్శన మనఁ
దగదుఁ గ్రియ, మూర్తిఁదాల్పు, నిదర్శనమ్ముఁ
గావ, వయ్యది మాకు "సుదర్శనమ్ము"
కార్యహారిది; "శేషార్య" వర్య! నీపు॥

—॥ కృ తి ప తి ॥—

చం॥ అతులమనీష నొంచిన, బృహస్పతికిన్ సరిజోడు, వాఙ్మయో
ద్ధతి, నిగమాగమార్థపరితత్త్వతబుద్ధి, ప్రమేయకావ్యసం
తతులకు సర్ణి, వ్యాకరణతర్కముఖాఖిలశాస్త్రవేత్త, యు
న్నతిహితపదప్రశోభి, "నిరంతర వేంకటశైలవైభవో
న్నతిఁజను, శ్రీనివాసచరణద్వయసేవ యొకండె, స్వీయజీ
వితపరమార్థ" మంచను, పవిత్రచరిత్రుఁడు, భక్తిరాట్యఁదీ
క్షితు, విఖనోవమపరిత్రిభఁగీరితిఁగన్న ఘనుండు, నైతిక
వ్రతియును, "రొంపిచర్ల" వరవంశుఁడు, నార్షమత ప్రయోక్తవా,
కృపమనఁడు, "పార్థసారథి" యశస్వదుపాయవమై తలిర్పు, నీ
కృతి గను, లంకితంబు నొనరించు, సమజ్జ్వలకున్ నమస్కృతుల్॥

—॥ ఆ శా ం సః ॥—

కం॥ ఈ "సద్గుణసంభవ" కృతి, వాసిగ విఖనాగమోక్త వైష్ణవరమా
వాసమయి, తమ్మతాత్మా, చ్ఛాసంబై, తవదుఁగాక, జగతిన్ బ్రగతిన్॥

నరసాపురము }
7-8-'78 }

ఇట్లు,
"దీ క్షి త దా సు"

శ్రీమద్వైఖనసేవమః

ప్రశంసాపత్రికా

శ్రీమంత స్తత్రభవంతో, వైఖానసవిద్వాంసః!

విదితచరమేవైతద్భవతాం, శ్రియఃపతిచరణనళినయుగళసమారాధన మహాధనతాం భవతాం, తత్రభవతాం "శ్రీమత్కవితార్కికసింహ" "వేదాంత దేశిక" బిరుదపదప్రథితనిజమహిమభిః, శ్రీవేంకటనాథాచార్యవర్యైర్ని ర్వ్యాఖ్యాం, "సజ్జనసంభవ" ఇత్యాఖ్యో, గ్రంథరాజః ప్రాణాయాతిః సన్, గ్రంథతఃమధ్యమాధికారిణాం, బాలేయకాలీయానాం చ సులభగ్రాహ్యో దుర్జ్ఞేయశ్చేతిచ తస్మాత్, ఆంధ్రభాషాయామనువాదమంతరా, తదీయం సారంసంగ్రహీతుం నాస్త్యేవావకాశలేశః॥ అతఏవ, కృతవిశేష ప్రయత్నోఽద్యానేనాయుష్మతా ॥ హూణాంధ్రామరవాక్ప్రబోధినామకస్యోఽయమస్మత్సుహృత్సూనుశ్చిరంజీవి, గోపాలకృష్ణమాచార్యోఽస్మత్సమీపమాగత్య, శ్రీవేంకటనాథ వేదాంతదేశిక ప్రణీతస్య "సజ్జనసంభవా" ఖ్యస్య గ్రంథస్యేయ॥ మాంధ్రానువాదం శ్రావయామాస శ్రావంశ్రావం. పంచాశీతిసంఖ్యాగళితవయస్కోఽహం పరమానందపరిపుష్టహృదయేన తదానందప్రకటన ప్రతిరూపకమిమాం ప్రశంసాపత్రికామస్మై వితరామి సాశీర్వాదమ్॥ యథా, "పరమేయుషాణామనుసారమేనం యోజయత్వితి, శ్రీనివాసమస్య హముపాసేఽహమ్" ఇతి॥

ఏవం, పెద్దింటి సీతారామాచార్యః,

లూటుకుర్రు వాస్తవ్యః. 2[illegible] 7-'75.

శ్రీ వేదాంతదేశికేంద్రప్రశస్తిః

శ్లో॥ ఘోటీధాటీకఠోరస్ఫుటవికటకథాZZటోపవాచాటకోటీ
కోటీఘాటపేటీఘటఘటితఘుణీసంఘసంఘట్టితాంఘ్రిః ।
ప్రఖ్యాతఖ్యాత్యగర్వం జయతి కవితతేః, "సర్వతంత్రస్వతంత్రో"
"వేదాంతాచార్యవర్యో" విఘటితజనధీసంకటో, వేంకటేశః ॥

శ్లో॥ వేదేసంజాతఖేదే, మునిజనవచనే ప్రాప్తనిత్యావమానే,
సంకీర్ణే సర్వవర్ణేసతి, తదనుగుణే నిష్ప్రమాణే పురాణే।
మాయావాదే సమోదే, కలికలుషవశాచ్ఛూన్యవాదేవివాదే,
ధర్మత్రాణాయ యోZభూ, త్స జయతిభగవాన్, "విష్ణుఘంటావతారః"॥
— (డిండిమభట్టః)

శ్లో॥ అబ్దేసౌమ్యేఽబ, వారే, గతవతితరణౌవృశ్చికం, కృత్తికర్క్షే,
రాకాయాం, వేంకటేశో యతినృపతిమతంసర్వత స్థాపయిత్వా।
"వేదాంతాచార్యవర్యో" విరచితవివిధానేకదివ్యప్రబంధః,
శ్రీశేషాద్రీశఘంటాకృతివపురభవ- "ద్దేశికేంద్రో," దయాళుః॥
.... (గురుపరంపరాప్రభావః)

—♦ శ్రీ దేశికస్యజీవితవిశేషాః ♦—

1) అవతారః 1268 క్రీ. శ. 2) పుత్రోత్పత్తిః 1316 3) శ్రీమాన్, వేంకటనాథార్య' శ్లోకావతారః 1329 4) డిండిమభట్టాగమః 1330 5) శ్రీరంగేతురుష్కోపద్రవః 1336 6) 'రామానుజదయాపాత్రం-' శ్లోకావతారః 1338 7) శ్రీరంగనాథప్రతిష్ఠా 1347 8) శ్రీరంగేZధ్యయనోత్సవస్థాపనమ్ 1348 9) విద్యారణ్యాక్షోభ్యతీర్థ వాదేమాధ్యస్థ్యమ్ 1356 10) శ్రీ వేంకటేశ్వరస్యార్చానిర్మాణమ్ 1368 11) అవతారసమాపనమ్ 1369 12) (పూర్ణపురుషాయుర్దాయః 101 సం॥)

రెండు మాటలు

"శ్రీవేదాంతదేశిక - సర్వతంత్రస్వతంత్ర - కవితార్కికసింహాది" బిరుదాంకితులై, శ్రీహయగ్రీవోపాసకులై, శ్రీవేంకటేశ్వర ఘంటావతారులుగా విఖ్యాతిగాంచిన మహామహులనామధేయము. "వేంకటనాథాచార్యులు." వీరియావిర్భావకాలము- క్రీ. శ. 1268. వీరింగన్న పుణ్యదంపతులు- తోతారాంబాऽనంతసూరిశుభనాములు. వీరియభిజనము- కాంచీ క్షేత్రప్రాంతస్థమైన "తూప్పల్" గ్రామము. విద్యాగురువు - వీరిమాతులుండు - ఆత్రేయరామానుజాచార్యులు. వీరియర్ధాంగి - తిరుమంగై. పుత్త్రరత్నము వరదాచార్యుండు.

శ్రీదేశికులు శతాధికగ్రంథకర్తలు. (వీరు 121 గ్రంథములు వ్రాసినట్లు సుప్రసిద్ధము.) వానిలోఁ గొన్నిమాత్రమేనేఁడుపలభ్యమౌచున్నవి. తక్కినవికూడ వెల్గులోనికి రావలసియున్నది. వీరు క్రీ. శ. 1369 లో స్వర్గస్థులైరి. వీరిపూర్ణాయుర్దాయము 101 సంవత్సరములు.

శ్రీదేశికులు ముప్పదిపర్యాయములు శ్రీభాష్యముననుసంధానముఁజేసికొనినట్లు ప్రసిద్ధి. వీరు రామానుజుల విశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతమును లోకవ్యాప్తముంగావించుటకై పెక్కు గ్రంథరాజములను రచించినవారై, "వైఖానస వైశిష్ట్యమును" గుర్తించి, తదౌత్కృష్ట్యమును నిష్పక్షపాతముగా వెల్లడించు సత్సంకల్పముతో "సజ్జనసంభవము" అను గ్రంథమును సంస్కృతములో రచించియున్నారు.

బహూశః, "శరణాగతిదీపికలో", వీరేపేర్కొన్న - "త్వాంపాంచరాత్రికనయేన, పృథగ్విధేన, "వైఖానసేనచ" పథానియతాధికారాః। సంజ్ఞావిశేషనియమేన సమర్చయంతః, ప్రీత్యానయంతి ఫలవంతిదినానినాథ॥"

అను శ్లోకార్థమునకుపోద్బలకముగా — "సచ్చరిత్రరక్ష" "సచ్చరిత్రసుధానిధి", "సజ్జనసంభవము" అను ప్రకరణప్రబంధములను నిబంధించియుందురని యూహింపవచ్చును. (కృష్ణదాసపండితుఁడు "ప్రౌఢివ్యంజిక" అను గ్రంథమును, "అభినవవేదాంతదేశికులు—" ఉత్తమూరు వీరరాఘవాచార్యులు "వైఖానసవిజయమును" రచింపఁగా, లోకములో నిల్చియున్నవి గదా! వీరిద్దరును పాంచరాత్రులే. వీరి యీగ్రంథములు రెండును వైఖానసమాహాత్మ్యవ్యంజకములే.)

"శ్రీవైఖానసగ్రంథమాల" (ఈఁగావారిపాలెము) వారు 1924 లో, ముద్రింపించిన "సజ్జనసంభవ" (సంస్కృత) గ్రంథము ఆధారముగా నేనిట్లాంధ్రీకరించి, ధన్యుండనైతిని.

ప్రతిఫలాపేక్షలేని స్వశాఖీయోపకారకాంక్షతో దీనినచ్చువేయించిన శ్రీశేషాచార్యసోదర్యులకును, దీనిపై సదభిమతములనొసఁగిన లూటుకుర్తి పండితప్రకాండులకును, నరసాపురపౌరరత్నము— శ్రీదీక్షితభాగవతాగ్రగణ్యులకును సాష్టాంగదండవత్ప్రణామంబులాచరించి, ధన్యతరుండనయ్యెదను.

ఈనాకృషిలవమును సహృదయులయిన యౌఖేయశాఖీయులాదరించి ఆశీర్వదించినచో, ధన్యతముండనయ్యెద.

ఈలఘుకృతికిఁ గృతిపతియయిన- కీ. శే. పార్థసారథిభట్టాచార్యుల వారి దివ్యాశీర్వాదములాత్మీయులందఱం ధన్యమూర్ధన్యులంజేయుఁగాత!

ఇట్లు— విధేయుఁడు,

నరసాపురము
7—8—1978

అత్తిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యులు
— (ఆంధ్రీకర్త.)

మనవి

సజ్జన సోదర మహాశయులారా!

గడచిన యైదు సంవత్సరముల నుండియు, శ్రీవిఖనసాచార్యుల వారి జయంతికి వరుసగా—శ్రీవిఖనసాచార్యుల వారి దివ్యచారిత్రమును, శ్రీవిఖనసార్చనా విధానమును, శ్రీవైఖానసమహిమ మంజరి—పూర్వభాగము నందలి ప్రథమ సంపుటమును, ప్రథమభాగము నందలి ద్వితీయ సంపుటమును, శ్రీవైఖానసనిత్యానుసంధానమును, మామాతాపితరులయొక్కయు మాతుల మహోదయుల యొక్కయు సంస్మరణార్థము ప్రకటించి, స్వాశ్రీయుల శ్రేయస్సునకేలేశమాత్రమైనను, కృషిసల్పి యుంటిమని, భావించుచున్నారము.

తరువాత, 1976లో తిరుమల దర్శించినప్పుడు శ్రీమాన్ రొంపిచర్ల పార్థసారథి భట్టాచార్యుల వారిని దర్శించి, మా యీచిన్ని పుస్తకము లను వారికి సమర్పించి మా యీ కృషికి వారి యాశీస్సుల నర్థింపగా, వెన్నుతట్టి యెంతయో ఆదరపూర్వకముగ ప్రోత్సాహపరచి, తరువాత వారి కత్యంత ప్రీతి పాత్రమైన "సజ్జన సంభవము" అను గ్రంథమును వెలుగులోనికి తీసికొని రావలసినదిగా సూచించి యుండిరి.

శ్రీవారి సూచనను ఆజ్ఞగా స్వీకరించి, యాసూచనను శ్రీమాన్, అత్తిలి గోపాల కృష్ణమాచార్యులు, ఎం. ఏ, గారికి తెలిపి, వారి సాయ మర్థించితిమి. వారును, అత్యంతాదరముతో మాకోరిక నంగీకరించి, "సజ్జనసంభవము" నాంధ్రీకరించి, ప్రచురణార్థ మనుగ్రహించిరి. అందులకు శ్రీవారికి మాకృతజ్ఞతాపూర్వకనమోవాకములు. ఈగ్రంథమునకు

తమ యమూల్యాభిప్రాయమును, ఆశీస్సులను అందజేసిన " కవికథక రత్న" శ్రీమాన్, పెద్దింటి సూర్యనారాయణదీక్షితులవారికి మా కృతజ్ఞతాంజలులు ఘటించుచున్నారము.

ఈ గ్రంథప్రాశస్త్యమును సూచించి, మేమిగ్రంథమును వెలుగులోనికి తెచ్చునంతలోననే విష్ణుసాయుజ్యమును పొందిన కీ॥ శే॥ శ్రీమాన్, రొంపిచర్ల పార్థసారథిభట్టాచార్యులవారి దివ్యశ్రీపాదపద్మములకే యీకృతి కుసుమమును అంజలిఘటించి, యర్పించుచున్నారము.

శ్రీ వైఖానస శాఖీయులెల్లరును, ఈ గ్రంథమును శ్రద్ధాసక్తులతోఁబఠించి, యాంధ్రీకర్త యొక్కయు, మాయొక్కయు ఈ కృషికి సార్థకతకలిగింపవలసినదిగా కోరుచున్నాము.

స్వశాఖీయాభిమానముతోఁజేయు మాయీ చిన్నప్రయత్నమును సాదరముగ ప్రోత్సహింప ప్రార్థించుచున్నారము.

సెలవు.

సుధీవిధేయులు,

ప్రకాశకులు

అమూల్యమైన యీగ్రంథమును కోరువారలీ క్రింది చిరునామాలలో దేనికైనను వ్రాసి పొందవచ్చును :-

1. డా॥ సుదర్శనం శేషాచార్యులు, మత్స్యపురి P. O. నర్సాపురం తాలూకా, ప. గో. జిల్లా,

2. డా॥ సుదర్శనం పార్థసారథాచార్యులు, ఆకువీడు P. O భీమవరం తాలూకా, ప॥ గో॥ జిల్లా.

శ్రీః

సజ్జనసంభవము

(శ్రీ వేంకటనాథ వేదాంతదేశికుల సంస్కృతకృతి కాంధ్రకృతి)

శ్లో॥ శ్రీమాన్, వేంకటనాథార్యః, కవితార్కికకేసరీ।
వేదాంతాచార్యవర్యో, మే సన్నిధత్తాంసదాహృది॥

సర్వాధీశ్వరుండైన లక్ష్మీవల్లభుని సపర్యయందత్యంతానురక్త మనస్కులును, సజ్జనులునైన వైఖానసుల యుత్పత్తి యీ గ్రంథమందు నిరూపింపఁబడుచున్నది.

ఈ లోకమందు రమారమణచరణ నళినయుగళ సంచరణపరాయణు లును, విధిశర్వాద్యర్వాచీనదేవతలను బరిత్యజించినవారును, నిఖిలనిగమ ధర్మనిర్మాణనైపుణీశోభితులును, సకల ధరణీ సురసంఘసత్పరిష్కరణాయ మాణులునైన శ్రీమద్వైఖానసుల సర్వోత్కృష్టమైన జన్మాదికాపరిమిత మాహాత్మ్యము శ్రుతులయందును, స్మృతులయందును, పురాణములయం దును, ఇతిహాసములయందును బహువిధములుగా ఘోషింపఁబడుచున్నది. అయ్యది, యెఱుంగనివారికిందెలియుటకై సంక్షేపముగా సందర్శింపఁబడు చున్నది.

"ఆపోవా, ఇదమాసంత్సలిలమేవ। సప్రజాపతిరేకః పుష్కరపర్ణే సమభవ-త్తస్యాంతర్మనసికామస్సమవర్తత — ఇదగ్ంసృజేయమితి" అని యారంభించి, "సతపోఽతప్యత। సతపస్తప్త్వా, శరీరమధూనత। తస్యయ న్మాంసమాసీ- త్తతోఽరుణాః, కేతవో, వాతరశనా ఋషయఉదతిష్ఠన్।

యేనఖా స్తేవైఖానసాః। యేవాలా స్తే వాలఖిల్యాః" ఇత్యాదికముగా "తైత్తిరీయములోఁ" జెప్పంబడియె. ఇందు, నిఖిలజగదేకకారణ భూతుండైన శ్రీమన్నారాయణుని నాభికమలమునుండి యుద్భవించిన బ్రహ్మయొక్క మానసమునుండి వైఖానసాది మహర్షుల సృష్టిక్రమము చెప్పంబడియె. "నారాయణుం డొక్కఁడే నిఖిల జగదేకకారణుండను నీయంశ మెట్లు నిర్ణయింపఁబడు?" నన్నచో, "సదేవసోమ్యేదమగ్రఆసీత్। ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ" అని; కారణవాక్యప్రస్తావములో "ఛాందోగ్యమందు" జెప్పబడియె సచ్ఛబ్దము (=సత్+శబ్దము="సత్" అను శబ్దము) చే జగత్కారణము ప్రతిపాదింపబడుచున్నది. సచ్ఛబ్దము సామాన్యరూపము. ఇది, బృహదబృహదాత్మకమైన సత్త్వముతోఁగూడిన దానియందు, సాధారణ ధర్మముచే లోకములోను, వేదమందును, బహుయుక్తమైనందున, విశేషార్థస్థాపన మొనర్చుటకు సమర్థముకాఁజాలదు. కావున, తదర్థ విశేషజిజ్ఞాసావిషయమయి "బ్రహ్మవా ఇదమేకమేవాగ్ర ఆసీత్" అని, "బృహదారణ్యకములో" బ్రహ్మశబ్దముచే జగత్కారణము నిర్దేశింపఁబడుచున్నది. "బ్రహ్మ" శబ్దము బృహత్త్వగుణయోగము గల్గిన వస్తువును జెప్పినదౌటచే, సచ్ఛబ్దాపేక్షచే విశేషరూపము కావున: సచ్ఛబ్దము బ్రహ్మశబ్దార్థమందు పర్యవసన్నము ("సత్ = బ్రహ్మ" అని ఫలితార్థము) సర్వశాఖాప్రత్యయ న్యాయముచే, (అనఁగా, ఒక చెట్టున కెన్నికొమ్మలున్నను, ఆ కొమ్మలన్నియు" ఫలానా" చెట్టువి - అనియే గుర్తింపఁబడుచుండునన్నది లోకప్రసిద్ధము.) కారణ వాక్యములన్నియును ఏకార్థమందు పర్యవసానము నొందవలసియున్నందునను, అందును "పశ్వధికరణన్యాయముచే" సామాన్యశబ్దములు సమాన ప్రకరణోదిత(ని)తమయిన విశేషార్థమందు పర్యవసన్నములగుట యావశ్యకమైనందునను సచ్ఛబ్దము బ్రహ్మశబ్దపర్యవసన్నము కాకతప్పదు. పశ్వధికరణములో-"పశునాయజేత" అనుచోట, పశుసామాన్యవాచియైన పశుశబ్దము

భాగముయొక్క వపామేదో వాచకమని చెప్పుటచే భాగరూపమైన పశువిశేషమందు పర్యవసన్నమగుచున్నదని, నిర్ణయింపంబడియె. "ఛాగోవా మంత్రవర్ణాత్" అని యాకరము. ఇట్లే, సచ్ఛబ్దము బ్రహ్మశబ్దార్థమందుఁ బర్యవసన్నమగుచున్నది.

మఱియు, "అన్నం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్; ప్రాణో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్; మనో బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్; విజ్ఞానం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్" ఇత్యాది వాక్యములలో బ్రహ్మశబ్దము చేతనాచేతన వస్తువులయందుఁ బ్రయుక్తమై కన్పట్టుచున్నందున, సామాన్యరూపమునకు విశేషాకాంక్షకల్గఁగా, "ఆత్మా(త్మ)వా, ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్" అనునీ కారణవాక్యము చైతన్యగుణయోగముగల్గిన వస్తువునకుఁ గారణమగుటను బ్రతిపాదించుచున్నది. కావున, నీయాత్మశబ్దమందు బ్రహ్మశబ్దము పర్యవసన్నమగుచున్నది. అదియు, సర్వచేతనవాచకత్వసాధారణధర్మముచే సామాన్యత్వము గల్గియున్నది. అద్దానికి విశేషాకాంక్షయందు, "ఏకోహ వై నారాయణ ఆసీత్; నబ్రహ్మా; నేశానః; నేమే ద్యావాపృథివీ; ననక్షత్రాణి; నాపః; నాగ్నిర్న సోమో; నసూర్యస్స ఏకాకీ నరమేత" అని, కారణవాక్యమనన్యగామియౌటచే, అత్యంతాసాధారణత్వముగల్గియుంటచే, సామాన్యశంకాశూన్యమైన నారాయణశబ్దముచే కారణమును బ్రతిపాదించుచున్నది. కావుననే, యాత్మశబ్దముకూడ, నారాయణశబ్దమునందుఁ బర్యవసించుచున్నది. మఱియు, "నబ్రహ్మా" ఇత్యాది వాక్యజాతముచే కారణత్వశంకితులైన బ్రహ్మాదులప్పుడు లేకపోవుచుండుట బ్రతిపాదింపఁబడుటచే, ఇందుపాత్తములు, ననుపాత్తములునైన కారణవాక్యములు నారాయణశబ్దమునందే పర్యవసన్నములగుచున్నవని, తోఁచుచున్నది. ఆకాలమందు బ్రహ్మాదులు లేకుండుటయు, నారాయణశబ్దవాచ్యమైన వస్తువొక్కటియే యుండుటయు సుస్పష్టముగాను పబృంహణవాక్యమే యిట్లు చెప్పుచున్నది.

"బ్రహ్మాదిషు ప్రలీనేషు, నష్టేస్థావరజంగమే, ఏకస్తిష్ఠతివిశ్వాత్మా సతునారాయణః ప్రభుః" (అనగా, "బ్రహ్మాదులు లయమొందఁగా స్థావరజంగమసమూహము నాశముకాఁగా, విశ్వాత్ముఁడు, కేవలుఁడు, ప్రభువు నయిన నారాయణుఁడొక్కఁడే స్థిరముగానిల్చి యుండును.") మఱియు, "నారాయణపరంబ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః పరః; నారాయణపరోజ్యోతి రాత్మానారాయణః పరః" అని, "నారాయణానువాకములో" చెప్పంబడియు కారణవస్తువాచకములైన బ్రహ్మాత్మశబ్దములు రెండును నారాయణశబ్దముతో సామానాధికరణ్యముగల్గియున్నవౌటచే, ఉపలక్షణములైన కారణవాక్యము లన్నియును నారాయణశబ్దమునందే పర్యవసన్నములగుచున్నట్లు గ్రహింపఁదగును. కావున, నారాయణుఁడే జగత్కారణము. ఈ "యనువాకములో" "యచ్చకించిజ్జగత్యస్మిన్ దృశ్యతే, శ్రూయతేఽపివా। అంతర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్స్థితః" అని, సర్వవ్యాపిత్వమును జెప్పి, "పద్మకోశప్రతీకాశగ్ంహృదయంచాప్యధోముఖం" అని యారంభించి, "తస్యాశ్శిఖాయామధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః" అని ముగిసిన వాక్యమునందే సర్వాంతర్యామిత్వమును బ్రతిపాదించి, "సబ్రహ్మ సశివస్సేంద్రస్సోఽక్షరః పరమస్స్వరాట్" అని, బ్రహ్మాదిశబ్దములు తచ్ఛబ్దపరామృష్టమైన నారాయణశబ్దముచే సామానాధికరణ్యముగల్గి ప్రయోగించుటచే, నాయాశబ్దవాచ్యులైన వారలందఱకు నారాయణుఁడే యంతర్యామియని తెలియుచున్నది. కావున, సర్వాంతర్యామియైన నారాయణుఁడే సర్వజగత్కారణభూతుఁడు. "మనువు" నారాయణునకే సర్వజగత్కారణత్వమును జెప్పెను. "ఆసీదిదంతమోభూత మప్రజ్ఞాతమలక్షణం, అప్రతర్క్యమవిజ్ఞేయం ప్రసుప్తమివసర్వతః" అని, ప్రళయావస్థనుజెప్పి, "తతస్స్వయంభూర్భగవాన్.... బ్రహ్మేతికీర్త్యతే" అను గ్రంథభాగముచే, నారాయణుఁడే జగత్కారణుఁడని చెప్పెను. "శ్రీవిష్ణుపురాణములో," "యన్మయంచజగద్బ్రహ్మ-యత్రచ"

అని, మైత్రేయుఁడు ప్రశ్నింపఁగా, పరాశరుఁడు, "విష్ణోస్సకాశాదుద్భూతం....జగత్ప్రసః," అని, సంగ్రహముగా సమాధానము చెప్పుచు, సృష్టి కాదికారణము విష్ణువేయని చెప్పి, పిమ్మట, మహదాది పంచభూతపర్యంతము సమష్టిసృష్టిని వివరించి, వ్యష్టిసృష్టిని వివక్షించెను.

"నారాయణాఖ్యో భగవాన్ .... ఏవోపచారతః" అను 'మనుపరాశరుల వచనములచే' నారాయణుఁడే బ్రహ్మశరీరియగుచు, వ్యష్టి సృష్టిని గూడ గావించెనను నంశము సిద్ధించుచున్నది. కనుక, నారాయణుఁడే సర్వకారణుఁడని నిశ్చితమగుచున్నది. ఈయనువాకములో నారాయణశబ్దవాచ్యుండైన యాయన, "విశ్వమేవేదం పురుషః" అని విశ్వసమానాధికృతమైన పురుష శబ్దముచేఁ బ్రతిపాదింపబడియె. పురుషసూక్తములో, "సహస్రశీర్షాపురుషః" అని యారంభించి, "పురుషఏవేదగ్ంసర్వం" అని, జగత్సమానాధికరణత్వముచేఁ జెప్పంబడియె. "అద్భ్యస్సంభూతః" అనుచోటగూడ, "విశ్వకర్మణస్సమవర్తతాధి; తస్యత్వష్టావిదధద్రూపమేతి" అని, కారణమునుజెప్పి, "తత్పురుషస్యవిశ్వమాజానమగ్రే" అని, తత్కారణత్వము పురుషునికి స్వతస్సిద్ధము చెప్పి, "వేదాహమేతం పురుషం మహాన్తం, ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్" అని, 'పురుషసూక్తోక్తవాక్యములచే' దద్వైకకంత్యము ప్రదర్శింపంబడియె.

"ముద్గలోపనిషత్తులోఁ గూడ, నియ్యదియే వివరింపంబడియె. కనుకనే, "సర్వశాఖాప్రత్యయన్యాయముచే," ఉపనిషత్తులన్నింటిలోను నారాయణుండే సర్వజగత్కారణుండని ప్రతిపాదింపంబడియె. ఆతండే పురుష శబ్దవాచ్యుండనియేర్పడియె. ఈతనికి "హ్రీశ్చతేలక్ష్మీశ్చపత్న్యౌ" అని, శ్రియఃపతిత్వముకూడఁ జెప్పంబడియె. "అహోవా, ఇదమాసంత్సలిలమేవ" అను నీయనువాకములో, తత్పురుషునకుం బురుషత్వము, "సహస్ర

శీర్షాపురుషః", సహస్రాక్షః, సహస్రపాత్, భూత్వోదతిష్ఠత్" అని, "పురుషసూక్తంబునఁ" జెప్పంబడిన పురుషుఁడు ప్రతిపాదింపంబడియె. కావున, "నీయనువాకములో" చెప్పంబడుచున్న సృష్టి "పురుషసూక్తోక్త" పురుషునిచేఁ గావింపంబడినయదియె. ఇందు మొదట, "ఆపోవా, ఇదమా సంత్సలిలమేవ" అని, సమష్టిసృష్టి చెప్పంబడియె. ఇచ్చటి "ఆప్" శబ్దము మహదాద్యండపర్యంతమైన సమష్టిసృష్టికుపలక్షణార్థము. "తతస్స్వయం భూర్భగవాన్" ఇత్యాది గ్రంథభాగముచే, "మనువు" ఈయంశమునే పేర్కొనెను.

"విష్ణుపురాణమందుఁ" గూడ, "శ్రీహరియాత్మేచ్ఛచేతనే ప్రధానుం డైన పురుషుంజేరి, సృష్టికాలము ప్రాప్తింపఁగా, వ్యయావ్యయములను క్షోభింపఁజేసెను." అని. యారంభించి, మహదాదిపంచభూతపర్యంతము సమష్టిసృష్టిని జెప్పి, "మహదాదయోవిశేషాంతా అండముత్పాదయంతితే" అని, అండసృష్టికూడ చెప్పంబడియె. పిమ్మట, సప్పరమపురుషుండే వ్యష్టిసృష్టిఁగావింపఁగోరినవాఁడై, జీవుల సమష్టిరూపమైన ప్రజాపతిని నిజనాభీకమలమునుండి సృష్టించెను. ఈయంశమే, "సప్రజాపతిరేకః పుష్కరపర్ణే సమభవత్" అను 'శ్రుతివచనముచేఁ' బేర్కొనఁబడినది.

"తస్మిన్ జజ్ఞేస్వయంబ్రహ్మా సర్వలోక పితామహః" అను, 'మను వచనముచేతను; "ఆసీదిదంతమోభూతమప్రజ్ఞాతమలక్షణం, — ఆసీల్లో పితామహః" అని, "బ్రహ్మాండపురాణములోని- శ్రీరంగమాహాత్మ్యవచన ములచేతనుబ్రహ్మసృష్టిచెప్పంబడియె. "పద్మేచదివ్యసంకాశే-నివేశితం"అని, 'యుత్తరరామాయణములో,' ప్రజాపతిచేభగవన్నాభీకమలమునుండిస్వసృష్టిని జెప్పి, వ్యష్టికారణమునకై ప్రజాపతిస్థానమునందు తన సంస్థాపనము చెప్పంబడియె. కావున, వ్యష్టిసృష్టిని జేయుటకు సంకల్పించెననుటయే స్వారస్యముగల్గియున్నది.

"తస్యాంతర్మనసి కామస్సమవర్తత - ఇదగ్ం సృజేయమితి" అను "శ్రుతి వచనము" కూడ, సంకల్పపూర్వకమైన సృష్టియే చేయఁబడుచున్నదని ప్రతిపాదించుచున్నది. కావున, "యత్పురుషో మనసాఽభిగచ్ఛతి" అని యారంభమై, "య ఏవం వేద" అను వఱకును గల వాక్యజాతముచే, ఇట్లు కృతసంకల్పుఁడై సృష్టిచేయఁగోరిన యా ప్రజాపతి యథేచ్ఛముగా సర్వప్రజా సంతతిని సృష్టించుటకు శక్తిలేనందున తత్ప్రాప్తికై యాత్మకారణభూతుండైన పరమపురుషుని సేవించెనని, "స తపోఽతప్యత" అను వాక్యము చెప్పుచున్నది.

"బ్రహ్మాండపురాణములో" ఓమిత్యేకాక్షరం 'బ్రహ్మ — శరీర మథూనత' అనుచు, నతని తపశ్చరణము చెప్పఁబడియె. ఇట్లు తపస్సుచే భగవంతునుపాసించి, యాయన తన మొడలిని విదలించెను. ఐన, నిచ్చట 'శరీరమథూనత' అని యారంభించి, 'తే వాలఖిల్యాః' అను వఱకునుగల వాక్యజాతమునకు కుదృష్టులు కొందఱిట్లర్థముం జెప్పిరి. 'ప్రజాపతి యీలోకమును సృష్టింపఁగోరినవాఁడై, తన మొడలిని విదలించుకొనియెను. 'తస్య యన్మాగ్ంసమాసీత్,' విదలించిన దేహమునుండియే మాంసము విశీర్ణమయ్యెనో, 'తతోఽరుణాః కేతవో, వాతరశనా ఋషయ ఉదతిష్ఠన్' విశీర్ణమైన తన్మాంసమునుండి యరుణాఖ్యులైన ఋషులు బయలువెడలిరి. 'యే నఖాః, తే వైఖానసాః ఉదతిష్ఠన్, విశీర్ణములైన నఖములనుండి వైఖానసులు వెలువడిరి, 'యే వాలాః, తే వాలఖిల్యాః ఉదతిష్ఠతిన్.' ఇట్లర్థమును స్వీకరింపఁగా, 'ఆతని మాంసమేది గలదో' అనుచోట, 'ఆ ప్రజాపతి శరీరమునుండి వేఱైన మాంసము' అను పదమును యద్బద్ధసహితముగాఁ జెప్పి, 'తతః' అను పంచమ్యర్థకమైన తసిల్ప్రత్యయముచే ఆ 'మాంసము' అను పదమును బరామర్శించి, ఆ మాంసమునుండియే అరుణకేతు వాతరశనాఖ్యులైన ఋషులయుత్పత్తి చెప్పబడినది.

ఇట్లైనచో, 'యేనఖాః' అనుచోట ఆనఖములనుండియే వైఖానసు లను ఋషులు వెలువడిరనియు, 'యేవాలాస్తేభ్యో వాలఖిల్యా ఉదతిష్ఠన్' అని చెప్పుటకు అవకాశములేదు. 'తేభ్యః' అను పదము చెప్పబడలేదు. కావున, వారు వానినుండియుత్పన్నులైరని చెప్పుటకు శక్యముగాదు. "ఓయీ, 'బహుళంఛందసి' అనుసూత్రన్యాయముచే, 'తేభ్యః' అని రెండు చోట్ల తచ్ఛబ్దములు రెంటను విభక్తివ్యత్యయమాత్రముచే, వెనుకటివలెనే ఉపాదానసంపత్తి వలననుక్తార్థస్వీకారము సుసాధమే"యన్నచో, సరికాదు. ఇట్లర్థస్వీకారముచేయఁగా, వ్యష్టికారణమైన బ్రహ్మశరీరమునకు శైథిల్య మును జెప్పినట్లౌను. అసుణాదులు మాంసమాత్రులేయౌట, వైఖానసు లస్థిమాత్రులేయౌట, వాలఖిల్యులు వాలమాత్రులేయౌటతోచును. మఱియు, అరుణాదులైన మహర్షులు ఋషిశబ్దవాచ్యులౌటకు హేతుభూతమైనబుద్ధిమత్త్వ జితేంద్రియత్వాభావమునూహింపవీలౌచున్నది. కావుననే, కేవలచేతనాత్మ కత్వము ప్రసక్తమగుచున్నది. మఱియు, బ్రహ్మశరీరమునుండి వేఱైన మాంసాది పరిణామరూపత్వముచే మహర్షిత్వమునుపపాదించు శక్తికిత్వా భావమును క్తమైనట్లౌను. కావున, నట్లుచెప్పరాదు. ప్రజాపతి శరీరమునుండి మాంసాదుల వేర్పాటుకూడ చెప్పరానిది. వేర్పాటు చెందని యామాంసాదుల నుండియే వారిజన్మముకల్గెనన్నప్పుడు, 'శరీరమదూనత, తప్యయ న్మాగ్ంసమాసీత్.' అని చెప్పుట సంఘటింపదు, అట్లైనచో, విదలింపఁ బడిన శరీరమునుండి వెల్వడిరని చెప్పవచ్చునన్నచో, సరికాదు. ఆతీరునవనే వాక్యము వేదాదులలో వినంబడదు. కారణవాక్యములకు వివరణభూతము లైన 'స్మృతేతిహాసపురాణాదులలో' బ్రహ్మశరీరమాంసాదులనుండి యరుణా దులు పుట్టిరని, యేదైన వాక్యములభ్యమైనచో, నియ్యర్థమును స్వీకరింప వచ్చును. అట్టిదిలేనిచో, సమీచీనమైన యర్థముండుటచేతను నీయర్థమును జెప్పరాదు.

ఓయీ, ఇంతకుముందు, "మమవై త్వజ్జాంసాత్సముద్భూతాః" అను. ప్రజాపతివాక్యస్థమైన మాంసశబ్దమునకీయర్థమే స్వీకరింపఁదగినది. కనుక, రెండుతావులను కేయర్థము స్వీకరింపఁదగునన్నచో, అప్పుడు ప్రజాపతికి అజ్ఞానసంపర్కయుక్తమైన తత్త్వశ్రవణమువలన నట్లొప్పదు. అజ్ఞానము చేతనే ప్రజాపతి తనను సృష్టించినవాఁడైన భగవంతునిజూచి, అతని మాంసమునుండి యుత్పన్నుడౌటను జెప్పెను. కావుననే, "కాదని" పల్కి, "పూర్వమే నేనిక్కడనుండి" నను వాక్యముచేఁ దద్వాక్యము ప్రతిషిద్ధమైనది. ఈవాక్యాభిప్రాయమేమన, "నీపుట్టుకకుముందే నేనిచ్చటనుంటిని. నిన్ను మనస్సుచే సృష్టించితిని. కావున, నీవు నన్ను సృష్టించినవాఁడవై వావు. ఐనను, "నాత్వజ్జాంసములనుండి నీవు సంభవించినావని" నీవజ్ఞుఁడవై పల్కితివి' అనియె. కావున, నిచ్చట మాంసాదిశబ్దములకు మాంసాదులే యర్థములని భావింపరాదు, మఱేమన, సజ్జనసంగృహీతమై, అనేకప్రమాణన్యాయసిద్ధమైన సమీచీనార్థమునే సమాదరింపవలెను. ఆయర్థమిట్లు "తదైక్షతబహుస్యాంప్రజాయే" త్యాదులైన కారణవాక్యములు పెక్కింటిను మానససృష్టియే సమామ్నాతమైనది.

అట్లే, "బ్రహ్మాండపురాణములో" - "తస్యకామస్సమజని" త్యాది వాక్యము, "భారతము" లోని - "సృష్టంసతుసముద్యుక్తో బ్రహ్మాయోనిమయః ప్రభుః" ఇత్యాది వాక్యములు పెక్కు పైయంశమునకుపబృంహకములుగాఁజూపట్టుచు, మానససృష్టినే ప్రతిపాదించుచున్నవి. ఇట్లే యీయనువాకమంతయు ఆమూలాగ్రముగా మానససృష్టియే ప్రతిపాదింపఁబడుచున్నది.

"సప్రజాపతిః" అని యారంభించి సమష్టిసృష్టి రూపమైన ప్రజాపతి యావిర్భావము భగవంతునినాభికమలమునుండియనిచెప్పి, వ్యష్టిసృష్టి

నిర్వాహమునకై ప్రతికల్పమందును ప్రజాపతులధిష్ఠించిన ప్రాజాపత్య స్థానమందు స్థాపితుడైన ప్రజాపతి వ్యష్టిసృష్టిని జేయుటకై సంకల్పించె నని చెప్పుటయేలెన్న. "తస్యాంతర్మనసి కామస్సమవర్తత; ఇదగ్ంస్సృజేయ మితి" అని, యందులకే సమామ్నాతమైనది.

అట్లే, వేఱొక తావున సృష్టిక్రమము చెప్పబడుచున్నది. "తస్మాద్వ్య త్పురుషోమనసా-" అని యారంభించి, 'కామస్తదగ్రేసమవర్తతాధి' అను వలుకును సోపపత్తికముగా ప్రజాపతి సంకల్పముంజెప్పి, "మనసోరేతః ప్రథమం యదాసీత్-" అను వలుకును ఆతనిస్సృష్టిసంకల్పమును రేతశ్శ బ్దముచే సూచించి, 'సతోబంధుమసతి నిరవిందన్-' అని యారంభించి "యఏవంవేద" అనువలుకుగల వాక్యజాతముచే బ్రహ్మయొక్క తాత్కాలిక మైన మానసశక్తిమాత్రముచే వ్యష్టిసృష్ట్యనిష్పత్తినిజెప్పి, వ్యష్టిసృష్టిలాభా ర్థమై భగవదుపాసనముం గావించెనని చెప్పంబడియె. వ్యష్టిసృష్టిలాభము నకై, "సతపోzతప్యత" అని, తపస్సుచే భగవదారాధన మొనర్చెనని యర్థము. 'బ్రహ్మాండపురాణములో-' "బ్రహ్మ, ఓమ్-" అను ప్రణవాక్ష రమును గేవలముచ్చరించుచు, హరినిస్మరించుచు, పద్మాసనస్థుడై తపోనిష్ఠుం గడంగెను-' అని మొదలిడి, "శూద్రజాతిం మనుష్యాణాం, శూనామశ్వ మేవతు" అనువలుకను బ్రహ్మబహువిధములుగా భగవదారాధనరూపమైన తపస్సును జేసెననియు, తత్తపోమహిమచే శక్తి పెరిగినందున సృష్టి విశేషముల నాయన గావించెననియు చెప్పంబడినది. "సతపస్తప్త్వా, శరీర మధూనత-" అప్రజాపతి భగవదారాధన రూపమైన తపస్సునుజేసి, తపశ్చ రణ సమయమున సాక్షాత్కరించిన భగవానుని స్వరూపమును సందర్శించి, హర్షాతిశయముచేతను, భగవద్దత్తమైన సృష్టిశక్తిలాభముచేతను పులకిత నిఖిలశరీరుండయి, స్వశరీరమును కంపింపజేసెను. "తస్యయన్మాంసమా

సీత్-" ఇచ్చట మాంసమనఁగా, మానసమని యర్థము. ఆ ప్రజాపతి యొక్క మాంసము- అనగా, మానసమేదిగలదో, యయ్యది పరమాత్మ నక్తమయ్యెను. పిదప, తననుగ్రహముగల్గెను. పిమ్మట, భగవానునిచే ననుగ్రహింపఁబడి, యాతనిచే నీయఁబడిన సృష్టిశక్తిగల్గిన బ్రహ్మనుండి సంకల్పమాత్రమున నరుణాదులైన ఋషులుద్భవించిరి" అని చెప్పుట న్యాయ్యము.

ఇచ్చట మాంసశబ్దమునకు మానసమనునర్థము, "బహుళంఛదసి" అను "పాణినీయసూత్రము" చేతను, "సుప్తిఙుపగ్రహలింగనరాణాం కాల హలచ్స్వరకర్తృయఙాంచ, వ్యత్యయమిచ్ఛతిశాస్త్రకృ దేషాంసోఽపిచ సిద్ధ్యతి బాహుళకేన-" అను 'వారరుచవార్తికము'చేతను సిద్ధించుచున్నది. సమీచీన మైన అర్థనియమముచేతను, అక్షరసామ్యముచేతను చెప్పదగునను నియ మమువలనను నీరీతిని జెప్పవచ్చును. "తస్మాంతర్మనసికామస్సమవర్తత." కావున, దేనిని బురుషుడు మనస్సుచే సంకల్పించెనో, మనస్సునుండి ప్రథమమున రేతస్సుగల్గుటయెట్లో, ఆ ప్రజాపతి తపస్సునుజేసి, యీ సమస్తమును సృజించెను. "తస్యకామస్సమజనీ" త్యాది సంకల్పపూర్వక మైన సృష్టి బోధకమైన శ్రుత్యంతరోపబృంహణవచనానురోధముచేత ననియుఁ దెలియఁదగును. మఱియు, "మానసంవై ప్రాజాపత్యమ్-" అను వాక్యముకూడ, మాంసశబ్దమునకు మానసమగుటనే వివరించుచున్నది. "మానసావా, ఋషయః" ఇత్యాదివాక్యములోను, ననేకములైన కారణ" వాక్యములలోను మానసస్పృష్టియే ప్రతిపాదితమగుట వలనను, మాంసస్పృష్టి యేయొక్కచోటను జూడబడలేదు గావునను, ఇచ్చటకూడ నైన చెప్పినట్లుగా మాంసశబ్దమునకు మానసార్థమును స్వీకరించుటయే యౌచిత్యసంపాదకము.

"అరుణాః కేతవోవా, తరశనాః" అని ఇచ్చట, అరుణాదిశబ్దములు

తత్తన్నామధేయములని చెప్పుట సరికాదు, సరియయినయర్థము- అరుణ వర్ణులు- అనఁగా, తేజశ్శాలురని యర్థము. "యదగ్నేర్లోహితగ్ంరూపం, తేజసస్తద్రూపమ్" అని, శ్రుతివచనము పై యర్థమునకుపోద్బలకము. లేదా, సర్వలోకశ్రేయమును జేయఁగోరిన యాదిత్యుని యుదయముకంటె ముందుగానే యరుణునియుదయము కననగును. అట్లే, లోకశ్రేయోహేతువు లైన కేతువాతరశనాది ఋషులు యుదయుకంటె పూర్వములబ్ధోదయులు అరుణాదులు లేదా, 'జాయమానో బ్రాహ్మణః' ఇత్యాది శ్రుతివచనసిద్ధములైన ఋషిదేవపితృఋణములు జన్మబంధనములు అను మూడును—లేనివారు. అరుణులు ఁచ్చటను దభావముఛాందసము. జన్మనివృత్తియోగపర్యంతము ఋణత్రయగంధస్పర్శరహితులని తాత్పర్యము.

"కేతవః" కేతుశబ్దము ధ్వజపర్యాయవాచకము. ధ్వజశబ్దము 'గరుడ ధ్వజాది' ప్రయోగములలో చిహ్నవాచకముగాఁ జెప్పఁబడుచున్నది. కావున, కేతుశబ్దము చిహ్నవాచకముగాఁ జెప్పఁదగును. కనుక, సకల ఋషులకు నభిజన విద్యా వృత్తాదులలో చిహ్నభూతులు-ఉదాహరణభూతులు అనియర్థము. లేదా, తపః ప్రభావముచే కేతువులు-అందఱికంటె నున్నత స్థానవర్తులని యర్థము. లేదా, కేతువులు ప్రభువుల ప్రతాపయశః ప్రభృతిగుణములనెట్లు దెల్పునో, అట్లే స్వానుష్ఠానాదికముచే స్వస్వామి సంబంధమాహాత్మ్యవబోధనమునకు హేతుభూతులని ఫలితార్థము.

"వాతరశనాః" దిగ్వాసులులైనవారు- ఋషులు: ఉదతిష్ఠన్- పైకి లేచిరి. అందఱిలో ఉత్కృష్టులై జ్ఞానాదులచే నువరిభాగమందుండిరి, లేదా, ఊర్ధ్వగతికి సాధనభూతమైన పరమాత్మజ్ఞానముతోఁగూడ సంభవించిరి' ముముక్షువులయిన సజ్జనులుద్భవించిరని తాత్పర్యము. ఈయుత్థానక్రియ తత్కర్తృహూద్వికమై, తత్పూర్వము సృష్టింపఁబడినవారికేబుద్ధి

పూర్వికమైన సృష్టియగుచున్నది. కాని, అ పూర్వపృష్టులకుఁగాదు. కావున; వీరికి భగవానునిచేతఁ జేయఁబడిన పూర్వసృష్టియర్థమువలవ సంసిద్ధమైనది.

మఱియు, "ఋషయః" అని, వీరికి ఋషిశబ్దవాచ్యత్వము కావ వచ్చుచున్నది. వారి ఋషిత్వము పూర్వసృష్టత్వమునుపపాదించుమ అయ్యది చిరకాల సంపాద్యమౌటచే, అప్పుడు సృష్టింపఁబడియుండుటయందు సంభవింపదు. కావున భగవంతునిచేత మనస్సుచే సృష్టింపబడినను, ప్రజాపతి యొక్క తపఃఫలితమగుటచే, వాత ని సంకల్పముచే నావిర్భవించినార నియర్థము.

వీరియందు కొందఱుమహాత్ములు ప్రభావామవిద్ధమైన యీ మహర్షిత్వము కల్గియుండుట, "తేవదంతిమహాత్మానం కృష్ణంధర్మంసనాతనం" అన్నట్లుగా, సిద్ధసాధనన్యాయముచేతను, అన్వర్థములచేతను, నామముల చేతనునిర్దేశింపఁబడుచున్నది.

"యేనఖాః, తే వైఖానసాః. యేవాలాః, తేవాలఖిల్యాః" అని.

యేనఖాః ఖములు, (దుష్టేంద్రియములు) ఎవరికిలేవో- వారునఖులు. "ఇంద్రియేzపిఖమ్" అని, "నిఘంటుకారుల" సూక్తి.

ఇట్లే, వాగ - నరేత్యాదులు సమీచీనార్థనియమముచే ఇంద్రియ వంతులకవిద్యమానేంద్రియత్వమును జెప్పుట-లక్షణచే, ఇంద్రియవశ్యత్వ రాహిత్యమును వ్యక్తీకరించుచున్నది. ఇచ్చటలక్షణాశ్రయమనౌచిత్యముగాదు

'ఓయీ, "సిద్ధైర్వైఖానసాద్యైస్సమంతాదుపశోభితం" అను "మహాభారత" వచనమువలనను, "వంద్యులైన వైఖానసాచార్యులు వీభక్తుల

శీతత్త్వముంగూర్చివక్కాణించిరి. ఏకాంతులు, సత్త్వస్థులు (సాత్త్వికులు) దేహాంతమునుజెప్పిరి. అన్యయాజులుచెప్పరైరి". అని "కపింజల సంహితా" వాక్యమువలనను, "సోఽజీవనేచ్ఛాయవినే, దాశ్రియాద హితైషిణః శుద్ధాన్ వైఖానసాచార్యాన్ విష్ణుతత్త్వోపదేశకాన్-' అను "జయ సంహితా" వచనమువలనను, "ముముక్షువులు అన్యభక్తులనువీడి, నారాయణాశ్రితులును, శుద్ధులు నైన వైఖానసాచార్యుల నాశ్రయింపుఁడు" అను "ఆనందసంహితా" వాక్యముచేతను, ఇంకను పెక్కువచనాంతరములచేతను ప్రతిపాద్యమానమైన యాచార్యత్వముచే విశిష్టమైన వైఖానసశబ్దమునకు "విజితేంద్రియం- సుప్రసన్నేంద్రియం" ఇత్యాది భగవచ్ఛాస్త్రోక్తమైన యాచార్యత్వముఖ్యలక్షణభూతమైన పూర్ణేంద్రియత్వమునకుఁ ప్రతియోగియౌటచే నవిద్యమానేంద్రియత్వమును జెప్పుటలక్షణాశ్రయముచే నెట్లు అనుచితముకాదు?" అన్నచో,

లక్షణాశ్రయముచే, ఉక్తమైన యాచార్యత్వమున కత్యంతోపయోగి జితేంద్రియత్వ సుప్రసన్నేంద్రియత్వములనురెంటిని ప్రతిపాదించుటచే ననౌచిత్యమున కవకాశము లేమినిలేదు. పరాభక్తిరూపతాపన్నాంతరింద్రియులని ఫలితార్థము. లేదా, "యే - అనఖాః" అని, పదచ్ఛేదము చేయఁగా, "యే - అనఖాః = అనఘాః" అని, అకారప్రశ్లేషము, హల్వ్యత్యయము కల్గును. అట్లు, "కాలహాలచ్ఛ్వరకత్రయబాంధ" (11వ పుట) అను బాహుళకశాస్త్రలబ్ధముచే వ్యత్యయముసిద్ధమైనది.

అట్లావిర్భావము నారంభించి, భగవదేకాంతత్వముచేతను, సర్వేంద్రియములతోడను, తత్కైంకర్యపరత్వముచేతను, సమ్యక్ప్రతన్యాసత్వముచే, "ఏవగ్ంహాస్య సర్వేపాప్మానః ప్రదూయంతే" అను శ్రుతిన్యాయముచే, నశింపఁజేయఁబడిన యనాదబద్ధపాపకర్ములని యర్థము. "విచిత్రా దేహ

సంపత్తిః" ఇత్యాది వాక్యముచే, కరణకళేబరములు భగవదారాధనార్థములౌటచే, సృష్టత్వమును జెప్పుటవలన సఫలీకృతకరణకళేబరులనియు, ప్రశస్తేంద్రియులనియు ఫలితార్థము. ఇట్లు, జితేంద్రియత్వోపలక్షితమై, భగవానుని యారాధనోపయోగియైన వర్ణాశ్రమాచారవత్త్వము చెప్పఁబడియెం. వర్ణాశ్రమాచారవంతులైనవారికే భగవదారాధనమందు ముఖ్యాధికారమును "పరాశరుడు"— "వర్ణాశ్రమాచారవంతుఁడైన పురుషునిచేతనే పరమపురుషుఁడయిన విష్ణువు సమారాధనీయుడు. అన్యమైన మార్గము తనికి సంతోషకారికాదు—" అని పేర్కొనెను.

మఱియు, "విష్ణుధర్మోత్తరాద్యనేకపురాణములలో—" 'సజిహ్వా యా హరిం స్తౌతి' అని యారంభించి, 'తద్భవేత్కూణిపోపమః' ఇత్యాదులైన ప్రమాణశతములచే భగవదారాధనోపయోగ్యావయవవిశిష్టులయిన శరీరధారులకే యింద్రియవత్త్వము, భగవదారాధనానుపయోగ్యావయవవిశిష్టులయిన శరీరధారులకు శవరూపత్వము ప్రతిపాదింపఁబడెను. అవ్విషయముం గూర్చి స్తోత్రశిక్షాకవ్యాయముగా విద్వాంసులవధరింపఁదగును.

'భాగవతములో—' అనంతుని యనంతగుణముల గణనము నొనరించునదియే వాక్కు. అతని సపర్యసేయునవియే కరములు. స్థావరజంగమాంతర్యామియైన యాతనిని స్మరించునదియే మనస్సు. అతని పుణ్యగాథలనాలించునదియే కర్ణము. అతనికి నమనము నొనరించునదియే శిరస్సు. అతని దివ్యరూపమును జూడఁగల్గునదియే నేత్రము. విష్ణుపాదోదకమును నిత్యమును సేవించు తజ్జనులయంగములే యంగములు. ఇట్లు భగవదారాధనోపయుక్తములౌటచే, సఫలీకృతేంద్రియవంతులే, ఉపపదరహితమయిన "అనఘాః" అను ప్రయోగముచే వాకొనఁబడుచున్నారు.

ఇట్లు, అపరిమితమహిమముగలవారైన వైఖానసఋషుల యర్థము. లేదా, 'యేనఖా' పైన చెప్పినట్లుగా 'అనఘులయిన యమ్మహర్షులు వైఖానసులు.'

విఖనసుడొకానొక ఋషి. అయన సృష్టికంటె పూర్వము భగవచ్ఛాస్త్రావతారణమునకై పరమాత్మచే నాదేశింపఁబడిన సమష్టి పురుషునిచే, విశేషఖననాత్మకమైన, వేదవేద్యుని ధ్యానించుటయను మనోవ్యాపార రూపమైన తపస్సుచే నావిర్భవితుఁడై, విష్వనుప్రవిష్టుఁడై, మూర్త్యంతర భూతుఁడైన యొకమహర్షి. "బ్రహ్మఋషీణాం విఖనాముసీనామ్" అను శ్రుతివచనము దీని కుపోద్బలకము.

ఆ శ్రీ భగవచ్ఛాస్త్రమైన 'యానందసంహిత' యందును, 'మహర్షీ, ననావల శ్రద్ధగావిని, నాశాస్త్రమును (లోకములో) ప్రవర్తింపజేయుము.' అని మొదలిడి, "సూత్రమూలం పదాద్యంతం....సర్వవేదార్థ సంగ్రహం" అను మొదలుగాఁ గలిగిన గ్రంథభాగముచే భగవచ్ఛాస్త్రావతారణమునకై భగవానునిచేతనాదేశింపఁబడిన ప్రజాపతికి తాదృశ మహర్షిని సృష్టించుటకు, వేదార్థవిచారపూర్వకమై, భగవద్ధ్యానరూపమైన తపస్సునందు వ్యవహరించు చున్నవాని మనస్సు నుండి పరమాత్మాంశసంభూతుడైన విఖనోముని యావిర్భావము, విష్వక్సేన పదవాచ్యుండైన పరమాత్మవల్ల సాంగవేద భగవచ్ఛాస్త్రోపదేశము, తదుపదేశముచే విదితసకలవేదితవ్యుండైన విఖనసముని యాభగవచ్ఛాస్త్రమును సంక్షేపించి, భృగ్వాదులకుపదేశించుటయు మున్నగు సంశములు విశేషించి చెప్పంబడినవి.

అవ్విఖనసమునిచే నధీతమైనదిః లేక, ప్రోక్తమైనది. 'వైఖానసము

"తదధీతే: తద్వేద" అను సూత్రముచేఁగాని, లేక, – "తేనప్రోక్తం" అను సూత్రముచేఁగాని అణ్ప్రత్యయము. వైఖానసము నధ్యయనముజేయువారు లేక, తెలిసినవారు– "వైఖానసులు" 'తదధీతే. తద్వేద' అను సూత్రముచే అణ్ప్రత్యయము నిచ్చటకూడ చెప్పవచ్చును.

'పరమైకాంతినామేతదుక్తం శాస్త్రం సనాతనమ్' అను 'జయసంహితా' వచనము వలన, ప్రజాపతిచే భగవద్ధ్యాన రూపమైన తపోమహిమచే నావిర్భవింపఁజేయఁబడినవారును, అనఘత్వవిశిష్టులునైన మరీచ్యాదిఋషులు, కృత్స్నశః (పూర్తిగా) పరమైకాంతిధర్మప్రతిపాదకము, ముముక్షువులకవ్వార్జితతమము, శ్రీవైఖానసశాస్త్రోక్తములైన ధర్మము ననుష్ఠించు నయ్యటువంటివారలు వైఖానసులైరని యభిప్రాయము.

భగవచ్ఛాస్త్రాచార్య పరంపరలో– "విష్వక్సేనునకును, ధాతకును పరమాత్మయు; విష్వక్సేనుడు విఖనసునకు, విఖనసుడు భృగువునకు, భృగువు నాకును (హారీతునకు) బోధించెను." అని, "హారీతవచనము."

ఈ యంశము బ్రహ్మాండపురాణాంతర్గతమైన–అర్థపంచకవివరణములో సమగ్రముగానున్నది. "ఓయీ! "బ్రహ్మచారీ, గృహస్థశ్చ, తథా వైఖానసో, యతిః చత్వార ఏవాశ్రమిణః" అను వాక్యముచే, మూడవ యాశ్రమమును (వానప్రస్థమును) స్వీకరించినవానియందే వైఖానసత్వము ప్రసిద్ధముకాఁగా, తదితరుల విషయమయి, యీ వైఖానసత్వమెట్లు సిద్ధించు?" అన్నచో, పైన చెప్పినచొప్పున వైఖానసశబ్దవ్యుత్పత్తిబలము వలననే, వైఖానసశాస్త్రోక్తములై, నిషేకాదిశ్మశానాంతములైన సర్వసంస్కారములు గలవారును, భగవదేకాంతులునైన బ్రాహ్మణులయందు వైఖానసత్వము వ్యుత్పత్తిచేతనే సిద్ధించుచున్నది. వైఖానససూత్ర

మాత్రముచే సంపూర్ణముగాఁ జెప్పఁబడిన ధర్మములలోనేకదేశ ధర్మముల ననుష్ఠించువారును, తదితరసూత్రముల నవలంబించువారును నైన తృతీయాశ్రములయందైతే, యీ వైఖానసత్వము గౌణవృత్తిచేసిద్ధించునని చెప్పుదుము "తత్సూత్రవిధ్యనుష్ఠానాత్తేఽపి వైఖానసాః స్మృతాః" అను "పితామహ" వచనమువలన, ఒక్కయాశ్రమమందే (వానప్రస్థమందు) వైఖానససూత్రోక్త ధర్మములననుష్ఠింపఁబడుచున్నంత మాత్రాననే నిర్వివాదముగా వైఖానసత్వము వారి (వానప్రస్థులకు) సిద్ధించుండఁగా, సంపూర్ణముగా సూత్రాగమద్వయాత్మకములైన సమగ్రవైఖానసోపదేశనిషేకాదిశ్మశానాంత సర్వధర్మములననుష్ఠించు బ్రాహ్మణుల విషయమయి, యీ వైఖానసత్వము ముఖ్యవృత్తిచేతనే సిద్ధించునన్నట్లు వేఱే చెప్పనెందులకు? – అని సమాధానము చెప్పఁదగినది.

"యేవాలాః, తేవాలఖిల్యాః" అని. యే, అవాలాః = అబాలాః, "బహుళం ఛందసి" అను సూత్రముచే నిచ్చట "వ" కారము "బ" కారముగా వ్యత్యాసమును జెందుచున్నది. "అబాలాః" అనఁగా, వృద్ధులు. అట్లే (బాల్యముననే) యావిర్భవించుటచే వయస్సుచే బాలురైనను, జ్ఞానశీలాదులచే "అబాలురు" (= వృద్ధులు) అని శ్రుతివచనాభిప్రాయము. శ్రీమద్రామాయణములో – సజ్జనవిశేషోక్తి ప్రకరణమందు – "శీలవృద్ధైః జ్ఞానవృద్ధైర్వయోవృద్ధైశ్చ" అని చెప్పఁబడినందునను, "పితౄనధ్యాపయామాసగురురాంగిరసః కవిః" ఇత్యాదివాక్యములయందు జ్ఞానవృద్ధునకే జ్యేష్ఠత్వశ్రేష్ఠత్వగురుత్వాదులు ప్రాపించుటవలనను బైరీతిని వ్యాఖ్యేయము. లేదా, "యేవాలాః", ఎవరుబాలురో = జ్ఞానశీలాదులచే వృద్ధులైనను, "బాల్యేవతిష్ఠాసేత్" అను నుపదేశమునననుసరించిబాలభావముగలవారో, "తేవాలఖిల్యాః"(వారువాలఖిల్యులు.)

"అనావిష్కుర్వన్నన్వయాత్" అను సూత్రముచే, ఉపాదేయము (స్వీకార్యము) అగుటవలన విద్వాంసునకు బాల్యము అభిహితమగును. "బాల్యమనగా, బాలునికర్మయా? అవస్థయా? చిత్తప్రవృత్తియా?" అని యాకాంక్షింపఁగా, కామచారాదిరూపమై, (అనిర్బద్ధముచే కామవాద - కామ భక్షణికము) ప్రథమమయిన కర్మమ్ము, విహితములయిన వానిని (విధులను) అనుష్ఠించుట కయోగ్యమై, ద్వితీయమైన వయస్సు విద్వాంసునకుపాదేయములుకాకపోవుటవలనను, పరిశేషన్యాయముచే (ఒకగుంపు, మున్నగు వానినుండి కంఠోక్తిగాఁ గొన్నింటికిఁ బ్రత్యేకత్వముఁ జెప్పి, తక్కిన (మిగిలిన) యొక్కదానిఁ జెప్పకున్నచో, దానిని స్వీకరించుట అను సంప్రదాయముచే) మూడవదైన చిత్తవ్యాపారమే ఉపాదేయమ యర్థము. అనఁగా, కామక్రోధాది సర్వదోషరాహిత్యమున్నను, విజ్ఞానపరిపూర్ణులైనను, తపస్సుచే భగవదారాధన చేసి, తదనుగ్రహముచే మహామహిమను బొంది యున్నను, తమ మహిమను బ్రకటింపని వ్యాపారముచే బాలురవలెఁ బ్రవర్తించుచాతుర్యము, గాంభీర్యముగల్గి యుండువారని ఫలితార్థము.

ఇట్లు కొందఱు మహర్షులు మానసికముగా సృష్టింపఁబడినవారే శ్రీవైఖానసశాస్త్రోక్తములైన ధర్మముల ననుష్ఠించుచు, వైఖానసాదిశబ్ద వాచ్యులైరని, పైనచెప్పిన శ్రుతివచనమువకుఁబరమార్థమని, సాంప్రదాంతము.

"ఛందోగబ్రాహ్మణములో." శ్రీవైఖానసులకు మహామహిమత్వము, ఇంద్రశబ్దవాచ్యుఁడైనపరమాత్మకుఁ బ్రియులై యుండుటయు నామ్నాతము చేయఁబడినది. ఎట్లన - "వైఖానసమచ్ఛావాకంసామ। వైఖానసంభవతి। వైఖానసావా, ఋషయ ఇంద్రస్యప్రియా ఆసన్" అని, యాబ్రాహ్మణము. అచ్ఛావాకసామము వైఖానసము - అనఁగా, విఖనసునిచేఁ బ్రకాశింపఁ

జేయఁబడినది. కావున, నయ్యది వైఖానసశబ్దముచే నభిహితమగుచున్నది. అట్టిదే, వైఖానసము చెప్పఁబడుచున్నది." యేఋషయః, తేవా = తఏవ వైఖానసాః" (ఏఋషులుగలరో, వారే వైఖానసులు. ఇచ్చట యచ్ఛబ్ద తచ్ఛబ్దములు రెంటిని గ్రహించుట యర్థమునుబట్టియని తెలియఁదగును. అట్టి వైఖానసఋషులే ఇంద్రునకు (=పరమేశ్వరునకు) ఇష్టులైరి.

వైఖానసమనున జ్ఞగల్గిన "అచ్ఛావాకసామము" నధ్యయనము జేయువారును, తత్సామోక్తమైన యేకాంతధర్మము నెఱింగినవారును వైఖానసులే- అనఁగా, పరమైశ్వర్యమను నర్థముగల్గిన "ఇది" ధాతువుమండి వ్యుత్పన్నమైన "ఇంద్ర" శబ్దముచే వాచ్యుఁడైన పరమేశ్వరునకు మిక్కిలి యిష్టులైనారని యభిప్రాయము. "వైఖానసావా, ఋషయః" అను మంత్రభాగములో 'ఋషయఉదతిష్ఠన్, యేనఖాస్తేవైఖానసాః' అను శ్రుత్యంతరమునఁ జెప్పంబడిన ఋషులే వీరని ఔచిత్యమున్నందునఁ జెప్పవలెను. ఇచ్చట, అనర్థకముచే, 'ఇంద్ర' శబ్దము సామాన్యమైన యింద్రదేవతావాచకముగాఁ బ్రయోగింపరాదు. ప్రయోజనకారియై, అపరిమితైశ్వర్యయుక్తపరమేశ్వరవాచకమై, యౌచిత్యముచే నింద్రశబ్దమునకర్థము జెప్పవలెను. "సశివస్సేంద్రస్సోzక్షరః పరమస్స్వరాట్" అను చోట అక్షర పరమస్వరాట్ఛబ్దములచే సామానాధికరణ్యముచేఁ జెప్పఁబడియుండుట యింద్రునకు పోద్బలకము. మఱియు, 'ఇంద్రస్యప్రియంధామోపజగామ-' అను నుపనిషద్వాక్యవ్యాఖ్యానములో నాచార్యపాదులు భగవత్పరముగాఁ జెప్పిరి ముఖ్యార్థమున్నప్పుడు గౌణార్థమును గ్రహించుట న్యాయ్యముగాదు.

ఇచ్చట, "వైఖానసాః" అనగా, తంత్రన్యాయముచే, వైఖానససూత్రులే అచ్ఛావాక సామవేత్తలుగాఁ జెప్పఁబడుచున్నారు. "ప్రీణంతే-"

'ప్రీఙ్'ధాతువునుండి 'ప్రీణంతి'యనియు, "ప్రీఙ్"ధాతువునుండి కర్త్రర్థమందు వ్యుత్పన్నమైన "ప్రియ" శబ్దముచే "ప్రాయయంతి" అనియు, ణిజంతములైన యాధాతువులు రెండింటివల్లను వ్యుత్పన్నమైన "ప్రియ" శబ్దముచే నిషేకాది శ్మశానాంతములైన చత్వారింశత్సంస్కారములను ప్రతిపాదించు త్రయ్యంతైకాయన శ్రుతివిధానముగల్గిన శ్రీవైఖానస పదముచే నభిహితమయి, భగవచ్ఛాస్త్రోక్త విలక్షణాధికారము గలిగిన సకలపరమైకాంతి ధర్మము ననుష్ఠించు శ్రీవైష్ణవులేయని యభిప్రాయము లోకములో వ్యాప్తమైయున్నది,

" వైఖానసామమసుతాః దాసాశ్చాన్యేవరాననే! " అని, భగవచ్ఛాస్త్రములో లక్ష్మినుద్దేశించి భగవానుఁడు చెప్పుటచేతను: 'వంద్యా వైఖానసాచార్యాః....నాన్యయాజినః' అనగా, "వైఖానసాచార్యులే వందనీయులు: వారేభక్తులు; తత్త్వమును వక్కాణించువారువారే: ఏకాంతులు, సాత్త్వికులునైనవారే దేహాంతమందునసత్త్వస్థులౌదురు. అన్యదైవ యా (పూ) జకులుగారు". అను. "కపింజలసంహితా"వాక్యమువలనను; "మద్గతప్రాణులు, మచ్చింతకులు, మద్గతమానసులు, అనన్యశరణులునౌటచే వైఖానసులు శ్రేష్ఠులు" అను "కూర్మపురాణ" వచనమువలనను, "అశ్వత్థము, కపిల గోవులు, తులసి, విఖనసమునిమతమునుసరించువారు (వైఖానసులు)- ఈ నలువురును నాకు హితులు. వీరిలో వైఖానసులు శ్రేష్ఠులు." అని "వారాహమందును" భగద్వాక్యముచేతను,"పౌష్కరసంహిత"లోని-"వైఖానసాఖ్యులైన విప్రులు భక్తులు; తత్త్వవేత్తలు; ఏకాంతులు; వీరు దేహాంతమునందు సత్త్వస్థులౌదురు, అన్యదైవయా(పూ)జకులుకారు. వీరు కర్తవ్యబుద్ధితో, ఫలాపేక్షలేకయే, దేవదేవుని బూజింతురు. వీరు దేహాంతమందు వాసుదేవత్వముంబొందుదురు." అనియు చెప్పంబడినట్లుగా, భగ

వామన కత్యంత ప్రియతములయిన శ్రీవైఖానస వైష్ణవులయపరిమిత మయిన మహిమము శ్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసాదులలో జేగీయమానమై, దేదీప్యమానమై, యున్నను, భావింపనివారై, కొందఱు ఉలూకన్యాయాను సారులై, కుదృష్టులై, లలాటంతపుఁడైన తపనునియందు తమస్సును సంభావింపందగియున్నట్లుగా, భగవదారాధనాధికారులుగా సంభావనీయులై, అనవరతముం జేయంబడుచున్న తత్క్రియావిశేషముచేతనే క్రియావంతులలో నగ్రేసరులైనవారు గావుననేః బ్రహ్మవేత్తలలో శ్రేష్ఠులై, శ్రుతులయందభిహితమయిన మహిమము గలిగిన శ్రీవైఖానస వైష్ణవులయందుఁ గూడ, అవైదికమైన దేవతాంతరారాధనముంజేయువారలయందు నిరూఢమై, అపవిత్రమైన దేవలకత్వమును శంకించుటకు సాహసముతో యత్నించుచున్నారు.

ఎవ్వరిట్టి విధినిషేధవచనములనుయథాస్థానముగా, సావధానముగా నాలోచించుటకుం జాలని యల్పబుద్ధిగల్గియుందురో, ఎవరుకుమతులో, వారికిందు "దేవార్చన పరో నిత్య' మిత్యాదికమైన దేవలకత్వోక్తియే మోహహేతువై యుండును. ఈ దేవలకత్వోక్తి (దేవలకులనిచెప్పుట) దూరదర్శులు కాని వారు, చెవినిబడియును బడకయమునువే, సామాన్యముగా దేవార్చకులన్నం తనే దేవలకత్వమునాపాదించునట్టిదిగాఁ దోఁచుచున్నను, "ఉత్సర్గాపవాద న్యాయమున" (సామాన్యమైన యంశము విశేషముచే బాధింపఁబడును." అను న్యాయమును) ఎఱింగిన విద్వాంసులచే, "దేవలకత్రైవిధ్యము విష్ణ్వర్చకుల విషయము, యెక్కడను జెప్పఁబడలేదు. రుద్రకాళ్యాదివిషయమయినదే యీ యాగమవాక్యము" అను విశేషవాక్యశత తాత్పర్యపర్యాలోచనచే, రుద్రభద్రకాళ్యాద్యర్చకపరత్వమేయని యూహగతమగుచున్నది.

శ్రుతిస్మృత్యాదులలో నెచ్చటను భగవదారాధకులకు దేవలకత్వము చెప్పఁబడినట్లు కన్పట్టదు. అయ్యది రుద్రకాళ్యాద్యర్చకులకు మాత్రమే. "మహాభారతములో" పరమశివుఁడు తనకు దక్షుఁడిచ్చిన శాపవృత్తాంతము ననవదించు సందర్భములో, "దక్షాధ్వరమందు సతీదేవి తన విషయమయి (తండ్రి) దక్షుఁడొనర్చిన యనాదరమును సహింపనిదై, ప్రాణత్యాగముం జేసె" నని, ప్రతిపాదనముగావించి, పిమ్మట- "సతీదేవి యట్లాత్మత్యాగ మొనర్చుటనువిని, నేను (శివుఁడు) రోషరూషితుండనై, తక్షణ యల్లుఁ వాండ్రతోఁగూడ దక్షుని శపించితిని. అది విని, దక్షుఁను నాట్లు ప్రతిశాప మొనంగెను- "క్రూరుడా, నానిమిత్తమె నీవు మహర్షులను శపించితివి. కావున, దేవతలతోఁగూడ నీవు యజ్ఞభాగమును పొందకుందువుగాక! ఇట్టి ధర్మాత్ములైన యీమహర్షులచేతను, ఏతద్వంశీయులచేతను నీవస్పృశ్యుఁడవయ్యెదవుగాక!! ఏతద్వంశీయులయందెవ్వఁడును నీకు భక్తుఁడుగాఁ బుట్టకుండుఁగాక!!! ఏమునిగాని, బ్రాహ్మణుఁడుగాని యజ్ఞానముచే నిన్నను సరించి (సేవాదులచే) జీవించునో, యాతఁడు శూద్రతుల్యుఁడును, గర్హితుఁడు నయ్యెడుఁగాక!! రుద్రకాళ్యవజీవియైనవాఁడు దేవలకుఁడౌఁగాక!!" అని, ఇచ్చట రుద్రకాళ్యాదిపూజకునకు శూద్రతుల్యత్వము, దేవలకత్వము దక్షుని శాపముచేఁ బ్రాపించెనని, రుద్రుఁడే స్వయముగాఁ బలికెను. కావున స్వసూత్రవిహితమైన చతుర్విధభగవదారాధనకుఁ గర్తలును, మహాత్ములునైన శ్రీవైఖానససూత్రుల మాహాత్మ్యము వాచామగోచరమే. కావున దేవలకత్వాదిదోషములు తద్వైభవానభిజ్ఞులచేఁ జెప్పరానివి. మఱియు "బ్రహ్మండ(పురాణ) ములో", దేవతాంతర పూజకులయు, స్వారాధకులయు వైషమ్యమును శ్రీమన్నారాయణ భగవానుఁడే స్వయముగా, "అన్యధర్మపరుండైన విప్రుఁడు నష్టుఁడై, యధోగతింబొందును. మత్కర్మరతుం

డైన విప్రుఁడెప్పుడునధఃపతనముం జెందఁడు. అన్యధర్మములు సుస్వనుష్ఠితములైనను, రక్షింపవు. మదీయారాధనాదికర్మము విగుణమయినను, మహాభయమునుండి రక్షించును" అని, వక్కాణించెను. ఈ విశేషభాషిత మెట్టిదాయని, పర్యాలోచనీయమన్నచో, "పాంచరాత్ర" సంకర్షణ సంహిత యందు- "కొందఱు కర్మదేవలకులు-కొందఱు కల్పదేవలకులు: కొందఱు శుద్ధదేవలకులు- ఇట్లని, దేవలకత్వము త్రివిధము. అర్థార్థియు, కాలనిర్దేశియునై, నన్నెవ్వఁడు పూజించునో, వాడు కర్మదేవలకుఁడు. వాఁడు సర్వకర్మబహిష్కృతుఁడు. పాంచరాత్ర విధానజ్ఞుఁడై, దీక్షావిరహితుఁడైన యర్చకుఁడు చతుర్వేదాధికారియైనను, కల్పదేవలకుఁడనంబడును. ఆగమోక్త విధానజ్ఞుఁడై, రుద్రకాళ్యుపజీవకుఁడైన వాఁడు శుద్ధదేవలకుఁడు. వాఁడును సర్వకర్మబహిష్కృతుఁడే. అర్షోక్తవిధానముచే దేవలకత్వములేదు కావున, సర్వథాప్రయత్నించి, వైదికమైన మార్గముచేతనే పూజింపవలెను." అని యున్నది. 'శివశేఖరతంత్రములో'గూడ, రుద్రుఁడిట్లు పల్కెను- "దేవీ, దేవలకులనఁగా నెవ్వరో చెప్పుచున్నాడను సమాహితచిత్తవై వినుము." అని మొదలిడి, ఆగమదీక్షావిరహితులైన వారికిం ద్రివిధమైన దేవలకత్వమును జెప్పి, "దేవలకత్వము త్రివిధము. అయ్యది విష్ణువు విషయమున నెప్పుడును లేదు. ఆగమసమ్మతమైన యీ దేవలకత్వము రుద్రకాళ్యాది విషయము" అని వివరించెను: 'విష్ణుధర్మోత్తర'మందును, "చండికను, దుర్గను, జ్యేష్ఠను భైరవుని, రుద్రుని బూజించువారు దేవలకులు. ఏప్రకారము(విధానము)చేనైనను విష్ణ్వారాధనముత్కృష్టము. కావున, దేవలకత్వము విష్ణ్వర్చకుల విషయముగాదు." అని, చండికాదిపూజకులకు దేవలకత్వమును జెప్పి, భగవానుఁడైన విష్ణువునెట్లర్చించువారైనను, దేవలకులుగారని, నిరూపింపఁబడినది. 'శ్రీభగవానుఁడు' నిట్లే, "దంభలోభవర్జితుఁడై, వైదికమైన

విధానముచేతనే, భక్తితో విష్ణువునర్చింపనియెడ, అప్పుడాయర్చకుఁడు దేవలకుఁడుగాఁడు." అని, చెప్పియుండెను. "వృద్ధహారీతభగవానుఁడు" సవ్యక్తముగా, "హరద్విజులనియెడు శివపరాయణులైన విప్రులు సర్వకర్మబహిష్కృతులు; వారు దేవలకులు. హరిపూజనతత్పరులైన వైఖానస విప్రులు హరిచరణనళినయుగళము నాశ్రయించుటచే దేవలకులుగారు!" అని, వక్కాణించెను. అతివిస్తరమైన ప్రసంగమేలనాలా!

ఈయంశమునే, "యామునాచార్యులాగమప్రామాణ్యములోఁ" జెప్పియున్నారు- ఎట్లన- "వృత్త్యర్థమై దేవపూజచేతను, దేవద్రవ్యోపజీవిత్వముచేతను దేవలకత్వము ప్రాపించుచున్నదన్నను, అయ్యది, దేవతాంతరారాధనవృత్తిగా, తత్కోశము జీవనసాధనముగా నవలంబించిన వారి విషయమే యని, గ్రహింపఁదగును." అట్లే, "వ్యాసభగవానుల-" "ఎవఁడు దేవకోశోపజీవనుఁడో, వాఁడు దేవలకుఁడు." ఇత్యాదిగాఁ జెప్పియున్నారు. విషయవిశేషవిస్తరమచ్చటనే (ఆగమప్రామాణ్యములో) చూడఁదగినదని, ఇచటి మిథ్యామతినిరసన ప్రయాసమేల- యని, విరమింపఁబడుచున్నది.

ఇఁకఁ బ్రకృతవిషయము. ఎట్లన- గర్భవైష్ణవులు గావుననే, శ్రుతిస్మృతీతిహాసాదులయందు శ్రౌతార్థవైదిక పరమవైదికాది పదములచే సర్వోత్కృష్టముగాఁ జెప్పఁబడుచున్న శ్రీవైఖానస భగవచ్ఛాస్త్రమందనన్యసామాన్యముగా విధింపఁబడిన భగవద్యజనమున ననితరసాధారణమైన యర్చకాధికారము గల్గిన శ్రీవైఖానసవైష్ణవుల మాహాత్మ్యము- స్వేతరదురధిగమాపరిమిత మహామహిమమని చెప్పుట, తన్నిర్వ్యాజమే, యీర్ష్యావేశవివశవిషమాశయుల చిత్తప్రసాదనప్రయత్నము వశముగాకున్నను, "స్థూణానిఖననన్యాయమున" మరలంగొన్ని ప్రమాణవచనములచే స్థాపించి, ముగింపఁబడుచున్నది.

వీరి (వైఖానసుల) యాగర్భవైష్ణవత్వము భగవచ్ఛాస్త్రమైన "యానందసంహితయందు" "గర్భవైష్ణవజన్ములైనవారు (వైఖానసులు) నా శరీరమేయౌటచే, వారికి వేఱుగాఁ జక్రాదిచిహ్నములుగాని, పృథగ్గురువుగాని (యక్కఱ) లేకుండును." అని చెప్పఁబడెను. అందే- "భార్గవఖిలాధికారములో-" "సర్వజ్ఞుఁడైన విఖనసమహర్షి - సూత్రము, ఆగమము నను రెండుపేళ్ళుగల్గి, సర్వవేదార్థసంగ్రహమై, భగవచ్ఛాస్త్రమని గట్టిగాఁ జెప్పఁబడి, మునివరసజ్జనసంసేవితమై, "పారమాత్మిక" నామముచేతను, "శ్రామణకాఖ్య"చేతను విఖ్యాతమై, విష్ణుధర్మాశ్రియమై, పరమపవిత్రమైన స్వశాస్త్రములో నిషేకాద్యములు, శ్మశానాంతములు సమంత్రములునైన నల్వది సంస్కారములను జెప్పియుండెను. మఱియును, వైష్ణవత్వోపపాదకములైన ఆగర్భవైష్ణవేష్ట్యాదిపావన సంస్కారములు పందొండింటిని ప్రత్యేకవిభాగముగాఁ జెప్పియుండెను. వైష్ణవేష్టిని జేయఁగా, జాతకుఁడు వైష్ణవుండగును. ఇతర సంస్కారములచే సంస్కృతుఁడై, యాతడు యజనమునందు ముఖ్యాధికారియగుచున్నాడు. అట్టి వారికి (గర్భవైష్ణవులకు) చక్రధారణము వేఱుగాఁజెప్పఁబడలేదు. విష్ణ్వర్చనహేతుజన్ములైన యా వైఖానసులు వైష్ణవేష్టినిజేసినంతనే, చక్రాంకితులైనట్లే చెప్పఁబడిరి. వారు గర్భాష్టమమాసమున శాస్త్రోక్తముగా "విష్ణుబలిని" జేయుదురు. అంతట శ్రీమన్నారాయణుడు స్వయముగా (గర్భస్థశిశువునకు) ముద్రను (=చక్రాది చిహ్నమును) ధరింపఁజేయును" ఇత్యాది గ్రంథభాగములోనున్నది.

అందే, విష్వక్సేనునితో భగవంతుఁడు చెప్పినట్లుగా, వైఖానసులకు విష్ణుబలి సంస్కారముకంటె వేఱొకమార్గమున ముద్రాధారణ నిషేధము గూడ, "వైఖానసులు నాబిడ్డలు; వారు గర్భవైష్ణవజన్ములు; వారికి

వేయఁగా చక్రాది చిహ్నములుగాని, గురువులుగాని యక్కఱలేదు. ఏవైఖానసుఁడు అజ్ఞానముచేఁగాని, అర్థలోభముచేఁగాని, మోహముచేఁగాని, పరపీడనముచేఁగాని తప్తముద్రాంకితుండైనచో, వానికి ప్రాయశ్చిత్తము విధింపఁబడుచున్నది. అవైష్ణవుండైన విప్రుఁడు. చక్రవర్తితుఁడుగా జన్మించినవాఁడు విష్ణ్వర్చనకు ముఖ్యాధికారిగానేరఁడు; గౌణాధికారి మాత్రమే యగును. అవైఖానసుని నయనమయిన పిదప, నెనిమిదేండ్లదాఁక పాంచరాత్ర విధానముచే నాచిహ్నముల (చక్రాదుల) ధారణము శాస్త్రసమ్మతమౌచున్నది. వైఖానసధర్మమార్గవేత్తలైన విప్రులువిష్ణ్వారాధనకు ముఖ్యాధికారులు. వారి గర్భమందే నేను చక్రధారణమును జేయించుచున్నాఁడను. వైఖానసార్చనమే నాకు సంతుష్టినిగల్గించును. అయ్యదియే నాకుమిక్కిలి ముఖ్యము. అయ్యదియే మానవులకు సర్వాభీష్టప్రదాయకము, సంసారసాగరసంతారకమునౌచున్నది." ఇత్యాది వాక్యరత్నములచేఁ జెప్పంబడియె.

అట్లే, భగవచ్ఛాస్త్రమైన "శ్రీవిష్ణుతంత్రసంహిత"యందును సూత్రోక్తమైన విధానముచే గర్భాష్టమ మాసమందు విష్ణుబల్యాఖ్యమైన విష్ణ్వర్చనావిశేషముంజేసి, వైఖానసవిప్రులను సమాహితచేతస్కుఁడై, ధ్యేయుఁడును, యజ్ఞపతియునయిన శ్రీహరిని ధ్యానింపుచు, విష్ణుదైవత్యములుగా విఖ్యాతములైన మంత్రములతోఁ బాయసమును హోమముజేసి, పావనమైన క్షీరాన్నశేషమును, మంత్రపూర్వకముగా వేఱువేఱుగాఁ జక్రశంఖములతోఁ జిహ్నితముంగావించి, "యస్యమే" యను మంత్రము నుచ్చరించుచు, ధర్మపత్నిచేతఁ బ్రాశనముంజేయింపవలయు. ఆమెయు, జగద్ధాతుఁడైన పరంధామునియందు యత్నపూర్వకముగాఁ జిత్తమునాయత్తముం నిలిపి, భగవచ్చిహ్నచిహ్నితమైన యప్పాయసాన్నశేషమును భక్షింప

వలయును. తత్ఫలితముగా నామె వైష్ణవోత్తముఁడైన పుత్రునిఁగనును. ఆజాతకుఁడాగర్భవైష్ణవుండని దేవతలచేతను, ఋషివరులచేతను శ్లాఘింపఁబడుచుండును. అంతట, సర్వసంస్కారసంస్కృతుఁడై, యాతఁడు విష్ణ్వర్చనకర్హుండగుచున్నాఁడు. తెలియకగాని, తెలిసియొఁగాని (వైఖానసుఁడు) తప్తచక్రాది ముద్రాంకితుండైనచో, శాస్త్రశాసనానుసారము ప్రాయశ్చిత్తమును, మహాశాంతిని జేసికొనవలసినవాఁడౌను. కావున, వైష్ణవసంస్కారసాంకర్యమును జేయనేకూడదు. స్వశాస్త్రీయమైన విధానముచేతనే సంతుష్టి నొందుచున్నాఁడు." ఇత్యాది గ్రంథముచే విస్తరించి, నిరూపింపఁబడినది.

శ్రీవైఖానస భగవచ్ఛాస్త్రము శ్రౌతాదిపదాభిధీయమానమౌటయు, మునులచే స్మృతులలో ముచ్చటింపంబడియేయున్నది. ఎట్లన- "వృద్ధహారీతుఁడు", "ప్రాచీనులైన యాచార్యులు - వసిష్ఠాదులు, భృగ్వాదులైన వైఖానసులు శ్రౌతమని వక్కాణించిరి." "జమదగ్ని-" "విప్రుఁడు విష్ణ్వర్చనమును వైదికమైనవిధానము (వైఖానసము) చేతనే చేయవలయును. అయ్యది లేనిచో, పాంచరాత్రోక్తమైన మార్గముచేనైనను జేయవలయును." అని, పలికెను. "వైదికమైన మార్గము (వైఖానసము) చేతనే సర్వభూతాంతరస్థుఁడనైన నన్ను (విష్ణువును) ఏ విప్రులు (వైఖానసులు) అర్చించుచున్నారో, వారు మత్సాయుజ్యమును బొందుచున్నారు. యజ్వలచే (విధివదిష్టవంతులు) యజ్ఞపురుషుండని, సాత్త్వతులచే వాసుదేవుండనియు, వేదాంతవేత్తలచే విష్ణువనియును చెప్పంబడుచున్న నేను వానికి (వైఖానసునకు) నమ్రుఁడనగుచున్నాఁడ" నని, భగవద్వాక్యముగాఁ "బరాశర భగవానుచు పల్కియున్నారు.

"శిల్ప (లిపి) శాస్త్రమందును-" "అవ్యాప్తస్వాంగమైన యాలయములో

విష్ణువును బాంచ ... మార్గము ... ప్రవా... విఖనసశాస్త్రమార్గమై పరమవైదికమైన ... ఖానస ... తనే ... చేయవలయును-" అనిచెప్పఁబడిన ... యగ్రీవసంహిత ... "అబ్ధినద్యాది తీరములయందును, పర్వతములమీఁదను, అరణ్యములలోను, వైదిక (వైఖానస) విధానము ... పాంచరాత్రిమార్గముచేఁగాని ... సాక్షియైన ప్రభువు పురుషోత్తముఁడైన విష్ణువునర్చింపవలెను. ... విప్రావాసములయందును వైదిక (వైఖానస) విధానముచేతనే యర్చింప... ను." అని, చెప్పఁబడినది.

"ఉక్తములు, నను క్తములునైన యిట్టి ప్రమాణవాక్యములయందు భగవదర్చనావిధాయకములైన వైఖానసపాంచరాత్రిశాస్త్రములను రెండింటిని గలిపితీసికొనుటకనంబడుచున్నందునను, సమగ్రముగా వేదమువలెఁబ్రమాణభూతములైన యీరెంటియొక్క ప్రసంగమందును సమానముగా గ్రహించుట న్యాయమౌటచేతను, భృగ్వాద్యులైన వైఖానసమహర్షులచే శ్రౌతమని చెప్పఁబడినది." అనియు, "వైఖానసమహార్ణవము వైదికమని చెప్పఁబడినది-" అనియు, "వైఖానసము శ్రౌతము (శ్రుతిసిద్ధము); పాంచరాత్రికము తాంత్రికము-" అనియు, "పవిత్రమైన వైఖానసాగమము పరమవైదికము." అనియు, "వైదికమైన విధానముచే-విఖనసశాస్త్రమార్గముచే." అనియు మొదలయిన స్మృత్యాగమాదులందంతటను గానవచ్చుచుండఁగా, విశేషవాక్యములలో శ్రీవైఖానసపదము శ్రౌతవైదికాదిపదములతో సామానాధికరణ్యముచేఁ జెప్పఁబడుటచేతను, శ్రీవైఖానసేతరములైన శాస్త్రములకు భగవదర్చనాదిసంబంధము లేకపోవుటచేతను; తత్సంబంధియైనను, పాంచరాత్రాగమశాస్త్రము- తాంత్రికసాత్త్వతభాగవతాది పదములచేతనే వ్యవహారము గల్గియుండుట తనః శ్రౌత వైదికాదిపదము

లచే వర్ణానికి వ్యవహార మెప్పుడును గానరాకపోవుటచేతను: సమగ్రముగా వైదికమంత్రములచేతనే సర్వవిధానప్రతిపాదనమందులో లేకపోవుట చేతను: పారిశేష్యముచే (పరిశేషన్యాయముచే) శ్రీవైఖానసశాస్త్ర మొక్క దానికి మాత్రమే సవైదికమంత్రవిధాన ప్రతిపాదనముండుటచేతను, వేఱొక తీరుగఁ గప్పిపుచ్చిచెప్పుటకు సాహసింపని క్రాంతదర్శియుఁ, బ్రామాణికుండునైన యేయొక్కని జిహ్వయు స్పందింపఁజాలదు. మఱియు, నా గునఁ జెప్పుటలోఁ బ్రామాణికములైన ప్రమాణభూతమహర్షివాక్యమునర్థక్యముచే సార్థక్యములు గాకపోవుటయను దుర్నివార్యమహాదోషము సంభవించును.

మఱియు, "యజ్వలచే ....న్ముఁడనగుచున్నాఁడ" నని, స్మృతి పథమునఁ నిలిపిన పరాశరమహర్షి భగవదుపాసకులలోఁ గొందఱుకర్మనిష్ఠులైన యజ్వలు యజ్ఞపురుషుఁడనియుఁ, కర్మజ్ఞానమార్గసహాకృతభక్తినిష్ఠులైన సాత్త్వతులు వాసుదేవుఁడనియు, అట్లే, కర్మజ్ఞానసహకృతభక్తినిష్ఠులైనయా వేదాంతవేత్తలైన వైఖానసులు విష్ణువని చెప్పుదురనియుఁ" జెప్పెను. ఎవ్వఁడా యాశాస్త్రములలో వ్యవహరింపఁబడుచున్నాఁడో, నేనాతనికినమ్ముఁడనగుచున్నాఁడనని, వేదాగమములలోఁ బ్రసిద్ధమైన యీయర్థము కరతలామలకన్యాయముచే నిరూపింపఁబడినది. "వేదాంతవేత్తలైన, అనునీ మాటలచే శ్రీవైఖానససూత్రీయులేయని తదభిప్రాయముగా గ్రహింపఁదగును. సర్వశాఖాప్రత్యయన్యాయముచే నియ్యర్థము నిర్వివాదము.

ఆవైఖానస శాస్త్రమే, కృత్స్నముగా వేదాంతార్థములను బ్రతిపాదించునట్టిదౌటచేతను, అనుష్ఠాపకమౌటచేతను, తద్వేద్యుండైన భగవంతుని

స్వరూపవిశేషతదుపాసనాదులను నిరూపించునది యగుటచేతను, వైదిక పరమవైదికాది పదాభిధీయమానమైనందునను, వేదాంతపదవ్యవహారమునకు యోగ్యత్వముగల్గియున్నది. తద్వేత్తలైన శ్రీ వైఖానసవైష్ణవులకే వేదాంత వేదిత్వము సుసంగతమగుచున్నది. కావుననే, "వృద్ధమను వు_" "వేదాంత వేదులను, వైఖానససూత్రానుసారులునైన విప్రులచేతనే, జగద్ధితుండయిన ప్రభుపుయజ్ఞపురుషుండైనవిష్ణువునర్చింపఁజేయవలెను."అనివక్కాణించెను.

ఇచ్చట, "వేదాంతవేత్తలు, వైఖానససూత్రులు" నని, సామానాధికరణ్యముచే స్పష్టముగా స్మృతినిహితనుగావించెను. ఇచ్చట దూరదృష్టిలేని కొందఱు, "యజ్ఞైర్యజ్ఞపురుషః" అను నీమాటలచేఁ గర్మనిష్ఠులను, "సాత్త్వతైర్వాసుదేవశ్చ" అను నీమాటలచే భక్తినిష్ఠులను, "వేదాంతవేదిభిర్విష్ణు" అను మాటలచే జ్ఞాననిష్ఠులననియభిప్రాయమని వ్యాఖ్యానించిరి. అది సరియయినదికాదు. సర్వజ్ఞుఁడైన మహర్షి (పరాశరుఁడు) శ్వేతరులును, పరబ్రహ్మోపాసకులును, యజ్వసాత్వతవేదాంతులునైన మహాత్ములచే నెవ్వఁడాయాసంప్రదాయసిద్ధములైన శబ్దములగు యజ్ఞపురుషాదులచే నుపాసింపఁబడుచున్నాఁడో, వానిని (భగవానుని) సకలవిధవైదికోపాసకరుచివిషయమయిన వానిని గూర్చి నేనును నమస్కరించుచున్నాఁడను, శిష్టాచారానుసారముగాఁ జెప్పియుండుటచేతను, శ్రీవైఖానసేతరులైన వేదాంతవేదులన్యవచ్ఛేదకంబును, జ్ఞానమాత్రముచేతనే భగవదుపాసనాపద్ధి ప్రతిపాదకంబునైన యొకానొక వ్యాఖ్యానము లేకపోవుటచేతను, తత్ప్రతిపాదితమై, విష్ణువొక్కఁడే యుపాస్యుఁడను సూత్రముకై ముతికన్యాయముచే శశవిషాణకల్పమౌటచేతను, "వేదాంతవేది" పదముచే జ్ఞాననిష్ఠులంగ్రహించుట మిక్కిలి యనుచితము.

సర్వజ్ఞులైన (పరాశర) మహర్షియొక్క యాశయము: అమూర్తమని, సమూర్తమని యుపాసనము ద్వివిధము. అమూర్తమనఁగా, సర్వేశ్వరుని గూర్చిన గార్హపత్యాదిహోమము. సమూర్తమనఁగా, ప్రతిమా (విగ్రహ)ర్చనము. ఇయ్యది, వైదికము, తాంత్రికము, శాక్తమునని, త్రివిధము. వైఖానసవిధానముచేఁ బూజసేయుట వైదికము. ఇయ్యది, మానవులకు సర్వాభీష్టప్రదము; సంసారార్ణవసంతారకము. మునివరసేవితమైన యియ్యది యుత్తమోత్తమము. తాంత్రికమనఁగా, పాంచరాత్రమార్గమునే భగవాను (పరమాత్మ) నర్చించుట. (వైష్ణవ) దీక్షను బొందినవారు (దీక్షితులు) చేయు నయ్యర్చనము మోక్షమాత్రఫలప్రదము. శాక్తమనఁగా, స్త్రీశూద్రద్విజాదములచే, నైచ్ఛికముగా, భక్తిచేతనే చేయఁబడునవి; అవి యధమము.

యథాధికారముగాఁ జేయఁబడు నీసమూర్తోపాసనము స్వల్పాయాసముచే మహాఫలము నిచ్చును. ఇది యుత్తమము.

ప్రయాసబాహుళ్యమున్నందునను, పరిమిత (అల్ప)మైన యభీష్టమును సిద్ధింపఁజేయుటచేతను, అమూర్తము మధ్యమమని, వేదపారగులైన ఋషులు పలికిరి.

కర్మనిష్ఠులు, జ్ఞాననిష్ఠులు, భక్తినిష్ఠులునైన యోగులీ "మార్గద్వయముచేతనే యీశ్వరునుపాసించుచున్నారని భగవచ్ఛాస్త్రమైన యాత్రేయతంత్రమందుఁ" జెప్పఁబడినట్లుగా, సర్వవిధోపాసకులచే ననుష్ఠీయమానమునై, యమూర్త సమూర్త భేదములచే భిన్నమైన యుపాసనఁ జేయు యోగులు యథాశాస్త్రముగా నెవ్వనినుపాసించుచున్నారో, యాతనినే యని చెప్పుట పారమార్థికమనియు, స్వారసికమనియుఁ జెప్పుచున్నారము.

మఱియు, పాంచరాత్రమందే వాసుదేవుఁడు పరుఁడనియు, శ్రీవైఖానసమందే పరుఁడు విష్ణువనియు రాద్ధాంతముపలభ్యమాచున్నది.

ఆట్లే, 'భారతములో'- భగవానుఁడు, "పాండునందనా! నా యర్చన విధానమును సర్వము నాకర్ణింపుము", అని మొదలిడి, 'యుధిష్ఠిరా! విష్ణువు పురుషుఁడు, సత్యుఁడు, అచ్యుతుఁడు, అనిరుద్ధుఁడునని, వైఖానసవేత్తలైనవారు నన్నే చెప్పుదురు. తదన్యులైన పాంచరాత్రికులు వాసుదేవుఁడు, సంకర్షణుఁడు, ప్రద్యుమ్నుఁడు, అనిరుద్ధుఁడునని నన్నెఱింగి, చతుర్మూర్తులను జెప్పుచుందురు." అని చెప్పఁబడినది.

ఇప్పటికిని, శ్రీవైఖానసులధ్యయనముఁ జేయుచున్నట్టియు, తచ్ఛాస్త్రమున కాదికారణమైన తైత్తిరీయకాయనశ్రుత్యంతఃపాతియు, "శ్రీపారమాత్మికా" భిధానము, "విష్ణుదైవత్య" నామధేయమునైన మంత్రప్రశ్నద్వయమునందును బ్రారంభములో, (క్రమముగా) "విష్ణుస్సర్వేషామధిపతిః" అనియు, "విష్ణుర్వేషామధిగతః" అనియును: అంతమునందునట్లే "విష్ణురేతు ప్రథమోదేవతానాం" అనియుఁ జెప్పఁబడినది.

"వైఖానసకల్పసూత్రములో" "తస్మాద్గృహే పరమం విష్ణుం .... అర్చయేత్" అనియు, భగవచ్ఛాస్త్రమైన 'జయసంహితయందు' "విష్ణుం సర్వేశ్వరం...." అని మొదలిడి, "ఆత్మానంచాత్మీయం...." అని చెప్పినపిమ్మట, "యద్విభూతిర్వయం.... విష్ణవే" అనియు సంహరింపఁబడినది.

ఈలాగుననే శ్రీవైఖానసభగవచ్ఛాస్త్రోపదేశమునందంతట విష్ణువే సర్వవ్యూహములకు నాదియౌటచే నుపాస్యుండని ప్రతిపాదించుటవల్ల వేదాంతవేదిభిః " అను మొదలగు వాక్యములలో వైఖానసులను

గ్రహించుటయే సర్వసమ్మతంబని, కుజనులకు దురవగాహములై, గంభీరములైన స్మృత్యాగమాదివాక్యార్థములను నిర్ణయించుటకుం బర్యాప్తమై నిపుణమయినధిషణగలిగిన సుజనులయాశయంబని, ప్రసంగసంగతిచే వచ్చిన యీయంశమును ముగించి, ప్రకృతమయిన విషయము ననుసరింతుము.

'శాండిల్యభగవానుఁడు', "వైదికులలో వైఖానసుఁడు బ్రహ్మనిర్దిష్టము నాచరింపవలయును. ఆ (వైఖానస) బ్రాహ్మణునిం జూచినంతనే, సకలమయిన మలినములవలనను ముక్తుఁడగును." బ్రహ్మ (ము) చేతను, వేదముచేతనుగూడ, ముముక్షువులకభీష్టమై, యఖ్యాతమైన సాధనతమంబౌట చేతను, "యజ్ఞేనయజ్ఞం....నంతిదేవాః", "తంధీరాసః.... దేవయంతః" "విష్ణోః కర్మాణి—సఖా," "తద్విష్ణోః — చక్షురాతతం". "తద్విప్రాసః — పదం" ఇత్యాదివాక్యములచేతను నిర్దేశింపఁబడియున్నది. "అథాగ్నౌ— భవతీ" త్యాదిగ్రంథభాగముచే నారంభించి, "శ్రీవైఖానసశాస్త్రములోఁ" జెప్పఁబడినదియు, భగవానుఁడైన నారాయణునకత్యంతప్రీతిపాత్రమైనదియు చతుర్వ్యూహమైన సమారాధనమేయని యర్థము.

"వృద్ధహారీతుఁడు," 'శ్రౌతంమహర్షిభిః - భృగ్వాద్యైః-' అని యారంభించి, "తత్తేవక్ష్యామి - హరేః' అనువఱకునుగల గ్రంథములో వక్కాణించెను. "యోగయాజ్ఞవల్క్యమునందు" 'వైఖానసో వైదికేషు— వ్యపోహతి' అని చెప్పఁబడినది.

"శ్రీమద్వారాహమునందు" 'ఎచ్చట వైఖానసవిప్రులు, గోగణములు, బిల్వపలాశములునుండునో, యక్కడ శ్రీహరిసన్నిహితుఁడై యుండును.' అని యున్నది.

'నారదసంహితయందు', నారదుడు- "అర్చకంతోషయే" త్తను మొదలుగా 'విష్ణుపాదాబ్జసేవనా" త్తను వరకునుగల గ్రంథభాగములో ఎవ్వఁడు విష్ణువును సంతోషింపఁజేయఁగోరునో, యాతఁడర్చకుని సంతోషింపఁజేయవలయును. అర్చకుఁడు సంతుష్టుఁడైనచో, జగత్పతి సంతుష్టుఁడౌను, సందేహములేదు. వైఖానసులాతని బిడ్డలు. తదితరులు హరికిదాసులు. వైదికులలో వైఖానసుఁడుశ్రేష్ఠుఁడని, భగవత్తత్త్వవేత్తలును, విశేషజ్ఞులునైన శాండిల్యాదులందురు. కావున, భాగవతశ్రేష్ఠులలో వైఖానసుఁడు మిక్కిలి శ్రేష్ఠుఁడు. అతఁడు మహాత్ముఁడు. బిడ్డలనేరములను తల్లి పట్టించుకోనట్లు, హరియు, వైఖానసునిదోషములంగణింపఁడు. పవిత్రతములైన యందఱిలోను విష్ణువు పరమపవిత్రుఁడు. దుష్టచిత్తులు స్మరించినను, హరి వారిపాపములను హరించును, అట్టిచో, నిత్యము శ్రీహరి సేవాసక్తచిత్తులై, ధన్యులైన యర్చకుల మాటవేఱుగాఁజెప్పనేల? అట్టి యర్చకుల మాహాత్మ్యమును, అర్హణీయత్వమును వర్ణించుట కెవ్వరికి శక్యము? లోకపావనుఁడైన భగవానుఁడు నిత్యమునర్చకపరాధీనుఁడు. కావున, హరిమాహాత్మ్యము వర్ణనాశక్యము. ఎవ్వరు నిత్యమునవామయుండును, సర్వవ్యాపకుండునైన నారాయణునర్చించుచున్నారో, వారిని బ్రహ్మాదులైన దేవతలర్చింతురని, శాస్త్రము. అజ్ఞుఁడైనను, ప్రాజ్ఞుఁడైనను, వైఖానసార్చకుఁడు విష్ణుపాదాబ్జసేవచేఁ బూజనీయుఁడౌనని, సజ్జనులందురు" అని వక్కాణించెను.

'శ్రీవేంకటాచలమాహాత్మ్యములో—' 'వైఖానసముని శ్రేష్ఠపూజితాంఘ్రి సరోరుహం' అను మొదలయిన వచనములలో నచ్చటచ్చట వైఖానసమాహాత్మ్యము విస్తారముగాఁ గానవచ్చుచున్నది. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మరల నిచట నుదాహరింపఁబడుటలేదు.

'బ్రహ్మకైవర్తపురాణములోని—' 'పుష్కరతీర్థవైభవ వర్ణనప్రస్తావమందు-' 'రాజా! వర్ణములలో బ్రాహ్మణవర్ణము, ఆశ్రమములలో సన్న్యాసాశ్రమము, నదులలో గంగ, దేవతలలో షాడ్గుణ్యపూర్ణుండైన శ్రీహరి, శ్రుతులలో సర్వాదిభూతయైన యేకాయనశ్రుతి, వ్యూహములలో వాసుదేవుఁడు, త్రిమూర్తులలో విష్ణువు, శివులలో సదాశివుఁడు, ధర్మములలో వైష్ణవధర్మము, స్మృతులలో మనుస్మృతి, వేదవేత్తలలో వైఖానస విప్రుఁడు, మునులలో విఖనసుఁడు, సూత్రములలో దత్ప్రణీతమైన వైఖానసకల్పసూత్రము నెట్లు శ్రేష్ఠములో, యట్లే సర్వతీర్థములలోను పుష్కరతీర్థము శ్రేష్ఠము' అని యున్నది.

'భారతశాంతి పర్వములో' 'మంత్రవేత్తలు వేలమందికంటె బ్రహ్మచారి యొక్కఁడు విశేషింపఁబడును. వేలకొలది బ్రహ్మచారులకంటె వేదాధ్యాయియొక్కఁడధికుఁడు, వేలకొలది వేదాధ్యయన సంపన్నులకంటె నొకనిత్యయాజియధికుఁడు. వేలకొలది నిత్యయాజులకంటె నొకవిష్ణుభక్తుఁడధికుఁడు, వేలకొలది విష్ణుభక్తులకంటె నొక్క వైఖానసుడుశ్రేష్ఠుఁడు.' అని, సర్వోత్కృష్టవస్తుపరిగణనములో సహపాఠముచేయుటచేతను వైఖానసులకు సర్వోత్కృష్టత్వము, సర్వదా సర్వపూజ్యత్వము, శ్రేయస్కాములందఱుచేత నాచార్యులుగా నాశ్రయణీయులౌట, మున్నగు మాహాత్మ్యము సర్వానర్వాచీన దృగ్విశిష్టశిష్టాభిమతమని, యుద్ఘాటింపఁబడినది.

శ్రీవైష్ణవత్వమాత్రోపాత్తమైన మాహాత్మ్యము 'పాంచరాత్ర రక్షయందును' బహుధా నిరూపితమైనది. ఇయ్యర్థము సకల శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాగమాది సిద్ధాంతసిద్ధమయ్యు, తద్విరుద్ధమైనది యజ్ఞాతానుస్యూత

వేదాదియాథార్థ్యవాసనములైన పండితబ్రువులయత్యంతాసంభవదోషదూషితమై యసంబద్ధమైన దోషప్రలాపమేయనియుఁ జెప్పి, యింతటిలో మేమిచ్చటనే విరమించుచున్నారము.

1. పరమపురుషనివృత్త్యాసక్తి(=ప్రాప్తి)చే ముక్తపృథగ్జనులుగలవారును, తదభిగమనము, ఉపాదానము, మున్నగు నుపాయములచే నవంధ్యములైన మనోరథములుగలవారును, విఖనసముని మతమున నుష్ఠించువారును, ముముక్షుజనులచే నర్చింపఁబడువారును, జగత్త్రయపావనులునైనవారు (వైఖానసులు) పుణ్యవిశేషముచే నీ లోకములో నివసించుచున్నారు.

2. శ్రుతివిదితమయి, స్మృతివిహితమై, సుప్రసిద్ధమై, సర్వపురాణసంహితోక్తమైన యీ వైఖానస, వైష్ణవులమాహాత్మ్యమును, నిస్సత్త్వుఁడు, నీర్ష్యాంధుఁడునై, యెవ్వఁడసలపించువో (కప్పిపుచ్చిచెప్పునో), వాఁడు నిత్యయాతననుబొందును.

3. అపరిమితమయిన మహావైభవముగల్గినట్టియు, వేదస్మృత్యాగమాదులచేఁ బ్రకృష్టముగా విహితమైనట్టియు, అహితులచేనుచ్ఛేద్యముగాని మూలముగల్గినట్టియు, శ్రీనాథునిపాదయుగ్మము నాశ్రయించుటచే బహూబహూమతమయినట్టియు, నధికముదితహృదయ శ్రీమద్వైఖానస వైష్ణవుల మాహాత్మ్యమును మేము శ్రీపతి ప్రీతికాములమైసాష్టాంగనమస్కారములచేతను, మహార్హములైన వాక్కులచేతను మన్నించుచున్నారము.

శ్రీవేదాంతాచార్యుఁడైన శ్రీమద్వేంకటనాథునిచే, సజ్జనుల ప్రాజ్యశ్రేయఃప్రాప్తికై యీ "సజ్జనసంభవ" గ్రంథము, ఇటులవివరింపంబడినది.

శ్లో॥ వేదాంతదేశికై శ్రీవేంకటనాథాహ్వాయైః ప్రణీతో యః ।
సజ్జనసంభవనామాగ్రంథో వైఖానసోత్తమత్వస్ఫూర్త్యై ॥

శ్లో॥ ఆంధ్రీకృతవాన్ శ్రీమాన్ త్రిలి గోపాలకృష్ణమాచార్యః ।
శ్రీహరికృపయైవైవం వైఖానసబాలకోపయోగౌత్సుక్యః ॥

ఇది, శ్రీమత్కాశ్యపాఖేయాత్తిలి వేంకటాచార్య విద్వత్కవి
కార్తాంతికేంద్ర ద్వితీయపుత్ర సజ్జన కారుణ్యపాత్ర
విబుధ విధేయ గోపాలకృష్ణమాచార్య నామ
ధేయ నిర్మిత సజ్జనసంభవ గ్రంథాం
ధ్రానువాదము సర్వము
సంపూర్ణము.

ముద్రణ : సీతారామా ప్రెస్, నర్సాపురం - 534 275.